ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№ 103(5285)
Субота,
8 верасня
2001 года

Выходзіць
з 20 снежня
1945 года

Кошт
у розніцу —
80 руб.

Рэформа

Новы статус абавязвае

Безупынны гоман, вясёлая таўханіна, святочны сумбур у навучальнай установе. Сёння яна нібы пераўтваралася ў вялізны жывы калейдаскоп: хутка перад вачыма мільгаюць усё новыя кветкі, усмешкі, твары — узбуджаныя, усхваляваныя ці заклапочаныя. Такое пераўтварэнне заўсёды адбываецца ў пачатку вучэбнага года ў сталічным вышэйшым прафесійна-тэхнічным вучылішчы электронікі. Але сёлетняе свята — асаблівае: навучальная ўстанова пачынае працу ў новым статусе. Цяпер тут прафесійна-тэхнічны каледж электронікі.

“Новы статус да многага абавязвае, — адзначае дырэктар каледжа Валерый Міхайлавіч Хасін. — Адукацыя, якую мы даем, павінна быць паглыбленай, фундаментальнай. Наша вытворчасць — навукаёмістая, таму адпаведнай, сучаснай павінна быць і матэрыяльна-тэхнічная база. Нашы спецыялісты патрабуюцца даволі высокага ўзроўню адукацыі. Напрыклад, наладчыкаў патрэбны веды інжынера, тэхнолага. Але гэта не значыць, што з атрыманнем статуса каледжа ў нашай навучальнай установе павысіцца ўзровень адукацыі. Наадварот, цяпер назва адпавядае адукацыі, якую мы даём.

Галоўнае — стварыць такі навучальны працэс, каб выпускнік быў сапраўдным спецыялістам і карыстаўся попытам на рынку працы”.

На маю думку, для гэтага тут створаны належныя ўмовы. У каледжы добрая камп'ютэрная база — каля 90 камп'ютэраў, пераважная большасць з якіх выкарыстоўваецца ў навучальным працэсе. Ёсць выхад у Інтэрнет. Але кіраўнік навучальнай установы лічыць, што гэтага недастаткова. На стале ў Валерыя Міхайлавіча няма камп'ютэра — ён аддаў яго навучэнцам. Дырэктар каледжа электронікі не ўяўляе сабе, як сёння можна выпусціць спецыяліста без адпаведнага вопыту работы з камп'ютэрам, без трывалых ведаў. Менавіта таму ў праграме развіцця каледжа, што зараз распрацоўваецца ў Упраўленні адукацыі, асноўная ўвага надаецца камп'ютэрнай тэхніцы. Навучэнцы сумесна з выкладчыкамі распрацоўваюць прыкладныя праграмы, працуюць над стварэннем мадэлі тэхналагічнага працэсу і г.д. Такім чынам, да гэтай галіны ведаў тут ставяцца вельмі сур'ёзна, як і ўвогуле да навучання. Таму патрабаванні да тых, хто жадае вучыцца ў каледжы электронікі, даволі высокія — нашарака сюды няма чаго прыходзіць. Дарэчы, конкурс сёлета тут складаў да 1,5 да 3 чалавек на месца, а сярод абітурыентаў было надзвычай шмат выдатнікаў.

На першай ступені навучання тут можна атрымаць прафесіі наладчыка тэхналагічнага абсталявання, апаратара крышталічнай вытворчасці, сакратара-машыністкі, станочніка шырокага профілю. Лепшыя навучэнцы могуць працягнуць вучобу на другой ступені і атрымаць дыплом сярэдняй спецыяльнай навучальнай установы.

Прафесійна-тэхнічны каледж электронікі займае чатыры звязаныя паміж сабою карпусы, па якіх мы прайшлі разам з намеснікам дырэктара па вучэбна-вытворчай працы Аляксандрам Іванавічам Пугачам. Два з іх — вучэбныя — тут 30 аўдыторый, дзе праводзяцца тэарэтычныя заняткі. У трэцім адбываецца вытворчае навучанне, а апошні мае грамадска-бытавое прызначэнне. Адразу ж мы трапляем у музей Уладзіміра Караткевіча. Тут таксама праходзяць заняткі па беларускай мове і літаратуры. Загадчык музея Пётр Пятровіч Жаўняровіч паказвае нам свае “ўладанні” і расказвае пра цікавыя вучэбныя праекты, якія заснаваны на міжпрадметных сувязях. Напрыклад: курсавая работа навучэнкі каледжа “Экалогія і Караткевіч”, у якой былі прааналізаваны творы пісьменніка і вызначана ягоная канцэпцыя абароны прыроды. Такім чынам, дзяўчына атрымала залік па двух прадметах аднагасова.

Далей мы трапляем у прыкладны кабінет, дзе праходзяць заняткі сакратароў-рэферэнтаў — гэта спецыяльнасць другой ступені навучання. Тут практыкуюцца ў выкарыстанні факсімільнай сувязі, працуюць у Інтэрнеце, карыстаюцца электроннай поштай, тэлефоннай сувяззю, відэатэхнікай. Навучэнцы ведаюць дзве замежныя мовы — англійскую і нямецкую, а таксама займаюцца распрацоўкай унутрыбеларускіх і міжнародных экалагічных праблем. Зараз яны працуюць над сумесным з Нотынгемам праектам, што датычыцца водазабеспячэння Мінска. Таксама з дапамогай педагогаў тут выпускаюцца часопісы, вучэбныя матэрыялы, якія пры неабходнасці могуць быць памножаны і прапанавучальных установах.

Вельмі цікавы ў каледжы і этнаграфічны музей, работы па дэкаратыўным афармленні і рамонце якога выконвалі самі навучэнцы. Шмат экспанатаў юнакі і дзяўчаты прыносяць сюды самі, знаходзячы ў сваёй вёсцы ў бабуліным куфары розныя ручнікі, вышыванкі, пляцёнкі і г.д.

Прыгожая сучасная аўдыторыя — майстэрня сакратароў, дзе праходзіць у іх камп'ютэрны практыкум. Я вельмі здзівілася, калі даведалася, што мэблю тут зрабілі самі навучэнцы ў час канікулаў летась. Такая ж практыка выкарыстоўвалася і сёлета. Акрамя таго, навучэнцы дапамагалі ў рамонтных работах і атрымалі за месяц прыкладна па пяцьдзесят тысяч рублёў. Гэтыя грошы выдаткаваў Цэнтр занятасці насельніцтва.

Вядома ж, навучэнцы каледжа электронікі — не прафесійныя сталяры і цесляры, таму ім дапамагаюць і кантралююць іх працу майстры і выкладчыкі, расказвае мне Аляксандр Іванавіч Пугач. “Час зараз даволі цяжкі, таму многае робім самі” — адзначае ён.

Большасць педагогаў працуе у навучальнай установе даўно, некаторыя нават больш за дваццаць гадоў. Канешне, праца тут даволі напружаная і складаная — выкладчыкі амаль увесь час аддаюць навучэнцам. Хацелася б, каб і зарплата была адпаведнай... Але ж гэтая праблема — не новая для нашай краіны.

Акрамя навучання, тут вельмі сур'ёзна пастаўлена выхаваўчая работа. Сярод малодшых курсаў курэнне забаронена наогул. Вядома, не адабраецца яно і ў старшакурснікаў. Ужыванне алкаголю зусім не дапушчаецца — за гэта могуць нават выключыць з каледжа. Даволі строга тут куумна-напыляльных працэсаў, фоталітаграфіі, радыёмантажную і інш., дзе юнакі і дзяўчаты набываюць неабходныя прафесійныя навыкі, мы трапляем ва ўнутраны дворык, у якім нас сустракаюць вяргіні і астры. І гэта пакідае прыемнае ўражанне. Я развітваюсь з Аляксандрам Іванавічам Пугачам і выходжу на шумную вуліцу, пакідаючы навучальную ўстанову, дзе ўжо ўляглася мітусня і гаманлівая моладзь разышлася па аўдыторыях. Бывай, каледж электронікі! Пасяховай табе працы!

Вольга ЗАЙКІНА.

Пад Нясвіжам. Славутае ўрочышча “Альба”.

***

Азярцо прыснула, ці то ў задуменні,
Адбівае бляскам неба паласу.
Дрэвы пажадалі ўпасці на калені,
Просяць малітоўна верасень-красу:

— Затрымай нам восень у лясным куточку,
Нагадай нам лета і вясны пару.
Не спяшайся з краю нашага упрочкі,
Запалі над цішай майскую зару.

Уладзімір НОВІК.
Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Вучыць здабываць веды

Напярэдадні другога з'езда настаўнікаў хацелася б закрануць некаторыя, на мой погляд, важныя аспекты адукацыі.

Па-першае, лічу неабходным развіваць гімназічную адукацыю. Гімназія — гэта адукацыйная ўстанова, дзе ў вучня фарміруецца своеасаблівы падыход да вучобы. Асноўная задача — гэта навучыць свайго выхаванца здабываць веды. Каб пасля ўрокаў ён пайшоў у бібліятэку, сеў за камп'ютэр, пачытаў дадатковую літаратуру па тэме, якая яго цікавіць.

Па-другое, вучань гімназіі — гэта раўнапраўны ўдзельнік педагагічнага працэсу. Але ў той жа час раўнапраўе не азначае ўсёдазволенасці. Дзіця павінна ставіцца да педагога з павагай. Але ў школе, мяркую, не месца дылетантам. Сапраўдны настаўнік будзе вучыць дзяцей нягледзячы ні на што.

Па-трэцяе, лічу, што адукацыйная ўстанова — гэта месца, дзе павінен быць парадак. У шырокім сэнсе гэтага слова. Мы, напрыклад, пасля некалькіх гадоў эксперыментаў вярнуліся да школьнай формы. Яна ў нас не прадугледжвае нейкага стандарту, проста вучань павінен мець школьны выгляд.

Па-чацвёртае, заўсёды прыемна бачыць, калі пасля ўрокаў вучні не бягуць са школы.

У нас у гімназіі створана шмат клубаў па інтарэсах, студыя выяўленчага мастацтва, клуб інтэлектуальных гульняў. І нашы вучні, стаўшы студэнтамі прэстыжных навучальных устаноў, адчуваюць сябе на сваім месцы.

Ядвіга БЕСКАРАВАЙНАЯ,
дырэктар гімназіі Мазыра.

“Дзе тое сала?”

Напэўна, няма сёння настаўніка, які раўнадушна ставіцца да падзей, што адбываюцца ў грамадстве — чарговая спецыяльная сесія Генеральнай Асамблеі ААН па правах дзіцяці, неўзабаве, — форум настаўнікаў краіны. Падзея за падзеяй. А за імі — запаветныя мары, жаданні, імкненні.

Прайшлі жнівеньскія нарады, а дыскусіі, пачатыя на іх, не сціхаюць. Узнікла шмат пытанняў і праблем, якія кранаюць розум і сэрца кожнага педагога.

І як тут не прыгадаць усім вядомую дзіцячую казку-байку, у якой бабуля ці матуля супакойвалі дзетак, якія не ў меру разгуляліся перад сном:

— Ласка, ласка! Дзе была?,
— У Бога,
— Што там рабіла?,
— Кросны ткала,
— Што зарабіла?,
— Кавалак сала,
— Дзе тое сала?,
— Мышка ўкрала,
— Дзе тая мышка?,
— Пад печку схавалася,
— Дзе тая печка?,
— Вада заліла,
— Дзе тая вада?..
— Валы папілі...

і гэтак далей цягнецца байка, наколькі хапае фантазіі ў баечніка. А дзіця, слухаючы гэтую няхітрую казку-быліну, далёкай падсвядомасцю спасцігае мудрую ісціну: усё ў гэтым жыцці ўзаемазвязана, як і зямное жыццё з Сусветам.

Дык вось, гэтая казка-байка наводзіць на такую развагу-асацыяцыю: “Навошта з'езд настаўнікаў? — Каб вызначыць, на якой ступені развіцця знаходзіцца школьная рэформа. — Навошта гэтая рэформа? — Каб правесці ў жыццё ідэю гуманізацыі ў навучанні. — Навошта гуманізацыя ў навучанні? — Каб пазбавіцца зла, якое забуяла атручанай травою і не дае грамадству жыць паўнацэнным, прыгожым жыццём.

І як тут не ўспомніць коласаўскае: “Для чаго жыве чалавек на свеце?” Нездарма гэтае пытанне не давала спакою, хвалявала менавіта настаўніка, чым чалавека іншага асяроддзя. Бо адказ на яго — ствараць каштоўнасці зямнога жыцця. А каб стварыць іх, гэтыя вартасці, патрэбна вучыцца. Каму вучыцца? Дзецям. Вось для чаго і дзеля каго жыве настаўнік. Дзеля вучня. Без вучня ён — нішто, непатрэбшчына.

Адсюль вынікае, што ў ланцужку вучань — настаўнік галоўнае слова — вучань. Дзеля яго — з'езд, дзеля яго — рэформа, дзеля яго — ідэя гуманізацыі ў навучанні, бо без яе нельга пасеяць у душах выхаванцаў мудрае, добрае, вечнае, на якім і трымаецца наша жыццё, увесь свет.

Не першы год ідзе рэфарміраванне школы. Многае ўжо зроблена, але шмат яшчэ і не зроблена. Чакае настаўніцтва рэспублікі ад з'езда новых пастаноў, новых рашэнняў, новых інструкцый, без якіх немагчымы рух наперад.

Пра што хацелася б пачуць на з'ездзе? Пра тое, што ўжо надышоў час вярнуць сельскім настаўнікам адмененыя льготы на асвятленне і ацяпленне жылля. Гэта дапаможа вырашыць многія сённяшнія праблемы сяла, ад якіх залежыць у нейкай ступені і дабрабыт горада. Пра тое, што ўжо надышоў час на справе бачыць, як дзяржава клапоціцца аб правах дзіцяці, бо права на здароўе з кожным годам у сувязі з Чарнобылем і іншымі экалагічнымі зменамі дзіця атрымлівае ўсё менш і менш. Здаровых дзяцей практычна няма, а мы, дарослыя, прымушаем іх паспяхова авалодваць цяжкімі праграмамі школьнага навучання. І яшчэ, атрымаўшы добрыя атэстаты, медалі за вучобу — здаваць экзамены ў ВНУ, тэхнікумы і г.д., хаця паспяхова маглі б абысціся без іх, а дзеткі захавалі б сваё здароўе, якое ім так патрэбна для нашай жа агульнай будучыні. Тым больш, што перадавыя замежныя дзяржавы такім чынам даўно ўжо дбаюць аб будучыні сваіх краін. Добры прыклад у гэтым мае дацкая сістэма адукацыі.

Хацелася б яшчэ выказаць сваё здзіўленне наконт вось чаго. Урачы пры атрыманні дыпломаў аб адукацыі даюць клятву Гіпакрата. Яны ж будуць лячыць людзей, таму павінны выконваць Божую запаведзь — “Не нашкодзь!”

Чаму ж па сённяшні дзень адсутнічае такая клятва ў педагогаў, якія не толькі вучаць, выхоўваюць людзей, але і лечаць чалавечыя душы. Чаму гэта “духоўныя лекары” не маюць магчымасці, прыступаючы да сваёй працоўнай дзейнасці, даць клятву, напрыклад, Пасталоцці ці Леанарда да Вінчы, Скарыны ці блізкага нам па духу і часе Сухамлінскага?

Веру, што прыйдзе час — і гэта будзе. І будзе тады не шмат педагагічных памылак, якія, як і няправільна пастаўлены дыягназ урача, калечаць лёсы людзей. Не будзе тады дзіўных парадоксаў, якія часам мы назіраем у жыцці. Напрыклад, вучаць настаўнікі гора-вучня з першага па дзесяты клас, а ў дзесятым раптам пакідаюць яго на другі год. Бачыце, не вывучыўся за 10 год. Па дзеючай інструкцыі ўсё правільна зроблена, па закону. А па закону маралі, чалавечнасці? Ці, можа, школа ад гэтага выйграла, ці самому вучню на карысць, або дзяржаве гэта выгадна? Калі б дазваляла інструкцыя, то, напэўна, гаворачы гратэскна, гэты вучань пажыццёва заставаўся б у школе. Чым не кара? Бо яго добра паспяваючым усё роўна ніхто не зробіць, калі не мае здольнасцей да вучобы. А другагодніцтва можа стаць штуршком да крымінальнага або амаральнага ўчынку. Вунь колькі для гэтага спакус: і наркаманія, і п'янства, і павальная разбэшчанасць у маладзёжным асяроддзі. Ды ці толькі ў маладзёжным?..

Гэта толькі адзін прыклад. А колькі падобных з'яў у акаляючым нас асяроддзі! А выпадкі збівання вучня настаўнікам? Што гэта?

А.КАВАЛЕНКА.
Ламавіцкая сярэдняя школа Гомельскай вобласці.

Паважаныя чытачы!

Працягваецца падпіска на перыядычныя выданні на чацвёрты квартал 2001 года.

Падпісацца на “Настаўніцкую газету” можна ў любым паштовым аддзяленні ці ў агенцтве “Белсаюздруку”.

Падпісны кошт на квартал для індывідуальных падпісчыкаў на месяц — 950 рублёў, на квартал — 2850 рублёў.

Па ведамаснай падпісцы на месяц — 2800 рублёў, на квартал — 8400 рублёў.

Новыя школы — у глыбінцы

1 верасня на Беларусі адкрылі свае дзверы для вучняў пяць школ — дзве ў сталіцы, адна ў Брэсцкай вобласці — Новапапінская Драгічынскага раёна, дзве ў Магілёўскай — пасёлку Гарадзішча Шклоўскага раёна і горадзе Клімавічы.

Акрамя таго, да некалькіх школ узведзены даволі салідныя прыбудовы — у вёсцы Клайша Воранаўскага раёна, да сярэдняй школы № 4 Полацка, у вёсцы Друцк Талачынскага раёна.

Да канца года мяркуецца адкрыць школы ў вёсцы Заполле Аршанскага раёна, у вёсцы Галынка Клецкага раёна, у вёсцы Тамковічы Дзяржынскага раёна і ў гарадскім пасёлку Узда.

Разам з тым можна з сумам канстатаваць, што праз некалькі гадоў стануць паўпустымі нават многія сталічныя школы.

Ала ШАЎЦОВА.

Навіны

Надрукуем у IV квартале на старонках “Настаўніцкай газеты”

У красавіку — маі 2001 г. у рэспубліцы прайшло арганізаванае Рэспубліканскім інстытутам кантролю ведаў, цэнтралізаванае тэсціраванне выпускнікоў агульнаадукацыйных школ па беларускай і рускай мовах, матэматыцы, фізіцы. Многія з амаль 32000 вучняў, якія прынялі ўдзел у тэсціраванні, заявілі яго вынікі ў якасці адзнак выпускных экзаменаў у школах, або уступных экзаменаў у ВНУ, ССНУ, ПТВ.

З мэтай азнаямлення шырокай грамадскасці з новымі формамі кантролю ведаў, якія праходзяць эксперыментальнае апрабаванне ў Рэспубліцы Беларусь і Расійскай Федэрацыі ў кастрычніку 2001 года “Настаўніцкая газета” плануе апублікаваць варыянты тэкставых заданняў, якія прапанаваліся на цэнтралізаваным тэсціраванні 2001 года ў нашай краіне, а таксама варыянты адзінага Дзяржаўнага экзамена па біялогіі, геаграфіі, гісторыі, грамадазнаўству, рускай мове, фізіцы, матэматыцы, хіміі, які праводзіўся ў Расіі.

Запаветныя пачыны

У мінулую суботу больш за сто дванаццацігадовых падлеткаў, новаспечаных выхаванцаў Мінскага суворaўскага ваеннага вучылішча, ва ўрачыстай абстаноўцы. атрымалі запаветныя пунсовыя пагоны з рук таварышаў-старшакурснікаў. Павіншаваць хлапчукоў са знамянальнай падзеяй у іх жыцці, а настаўнікаў — з Днём ведаў, прыйшлі шматлікія сябры і сваякі суворaўцаў.

За мінулыя два тыдні навічкі паспелі зразумець, што іх новы дом — гэта зусім не піянерскі летнік. А за прыгожай суворaўскай формай і чаканнымі крокамі на парадзе — доўгія трэніроўкі, бяссонныя ночы ў нарадах, разлука з роднымі і блізкімі, жорсткая дысцыпліна. Тым не менш для большасці з іх шэсць гадоў вучобы ў “кадэтцы” стануць добрай школай жыцця, успамінаюць пра якую звычайна з сумам і журбой. Як пра родны дом. Але ўсё гэта пакуль наперадзе. Усмешкі радасці на тварах падлеткаў, якія горда крочылі па плацы ў камуфляжах, ясна гаварылі пра тое, што паказваць сваю слабасць на вачах гасцей маленькім мужчынам не да твару.

Цікава, што конкурс у Мінскае суворaўскае ваеннае вучылішча з году ў год застаецца стабільна высокім. Так, сёлета стаць суворaўцамі пажадалі больш як шэсцьсот хлапчукоў.

Высокі прэстыж вучылішча ў вачах падлеткаў і іх бацькоў не выпадковасць і не банальны закон інерцыі. Нягледзячы на згубныя постперабудовачныя катаклізмы, якасць падрыхтоўкі “кадэткі” застаецца на традыцыйна высокім узроўні, а вучэбны працэс ідзе ў нагу з часам.

Шчаслівчыкі, якія паспяхова здалі складаныя ўступныя экзамены і прайшлі конкурсны адбор, на працягу першых двух тыдняў своеасаблівага “курса маладога байца” паспелі ўжо па-сапраўднаму “паспрабаваць на смак” нялёгкі суворaўскі хлеб. Двое падлеткаў сышлі яшчэ на старце, напісаўшы рапарты на адлічэнне. Па словах камандзіра шостай роты падпалкоўніка Сяргея Шкрабы, хлапчукі яшчэ дагэтуль не могуць прывыкнуць да змены абстаноўкі. І ўвечары, пасля адбою, можна пачуць, як многія з іх, уткнуўшыся тварам у жорсткія салдацкія падушкі, ціха плачуць ад нуды па дому і бацьках.

Дарэчы, сын падпалкоўніка Сяргея Валянцінавіча Аляксандр таксама паступіў сёлета ў суворaўскае вучылішча (і, між іншым, зусім не па парадзе бацькі, а па ўласным жаданні).

Многія педагогі лічаць шасцігадовы тэрмін навучання ў суворaўскім вучылішчы занадта доўгім для тонкай псіхікі падлетка. І ў гэтым ёсць доля праўды. Але, тым не менш, сярод выпускнікоў мінулых дзесяцігоддзяў, якія правучыліся ў вучылішчы шэсць гадоў, шмат афіцэраў і генералаў, якімі па праву можа ганарыцца Мінскае суворaўскае. Магчыма, будучыя знакамітыя военачальнікі ёсць і сярод цяперашніх падлеткаў.

Андрэй ФЁДАРАЎ.

Нацыянальны даклад “Становішча дзяцей у Рэспубліцы Беларусь у 2000 годзе”

(Працяг. Пачатак у № 102.)

У 2000г. у краіне прайшлі 3 міжнародныя і 3 рэспубліканскія конкурсы. Пераможцам Міжнароднага конкурсу піяністаў стаў шаснаццацігадовы вучань Рэспубліканскага вучэбнага комплексу гімназія-каледж пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Аляксандр Музыкантаў. Лаўрэатам VI Міжнароднага конкурсу юных кампазітараў стаў вучань гэтай жа навучальнай установы Аркадзь Чубрыкаў. Пераможцам Міжнароднага конкурсу імя І.С.Баха ў Віцебску стаў вучань Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М.К.Агінскага Міхаіл Ялецкі. У 2000г. 18 вучняў музычных вучылішчаў і пазашкольных навучальных устаноў сталі лаўрэатамі прэстыжных міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў. Вучань музычнай школы пры Наваполацкім музычным вучылішчы В.Плігаўка стаў пераможцам міжнароднага конкурсу баяністаў у Германіі. Вучань Віцебскага музычнага вучылішча Д.Кунцэвіч заняў другое месца на міжнародным конкурсе імя Андрэева. Узорны харэаграфічны ансамбль класічнага танца “Піруэт” дзіцячай школы мастацтваў г.Віцебска стаў пераможцам міжнароднага конкурсу ў г.Даўгаўпілсе (Латвія).

Шырокай і рознабаковай з’яўляецца дзейнасць спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. У лістападзе 2000г. праведзена Творчая школа фонду. 70 юным музыкантам і мастакам Беларусі была прадастаўлена магчымасць на працягу двух тыдняў вучыцца ў вядомых дзеячаў музычнага і выяўленчага мастацтва. Штодзённыя канцэрты, выставы, конкурсы, пленэр, наведванне тэатраў складалі разнастайную праграму Творчай школы. Праведзена міжнародная навуковая канферэнцыя “Мастацка адораныя дзеці: праблемы псіхалогіі, педагогікі, методыкі”.

Пераможцамі і лаўрэатамі міжнародных конкурсаў сталі вучні некаторых агульнаадукацыйных школ. Вучань СШ № 10 г.Брэста Канстанцін Мышко ўзнагароджаны медалём на міжнароднай выставе выяўленчага мастацтва. Алена Цыгалка, вучаніца Рэспубліканскага каледжа мастацтваў імя Ахрэмчыка — дыпламант конкурсу піяністаў у г.Празе. Узорны хор “Радуга” (кір. Ганна і Мікалай Ганьковы) — уладальнік сярэбранага медаля 1-й міжнароднай харавой алімпіяды ў Аўстрыі. Узорны хор СШ № 170 г.Мінска “Крынічка” (кір.А.Гуляева) стаў дыпламантам міжнароднага конкурсу сучаснай харавой музыкі ў Венгрыі.

156 пераможцаў рэспубліканскіх прадметных алімпіяд, алімпіяд прафесійнага мастацтва, конкурсаў, выстаў тэхнічнай і мастацкай творчасці вучняў сярэдніх спецыяльных і прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў заахвочаны спецыяльным фондам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных вучняў і студэнтаў, 9 вучняў сталі стыпендыятамі гэтага фонду.

8. Вольны час дзяцей

Створаная сістэма развіцця здольнасцей і даравання дзяцей, сетка ўстаноў адукацыі, культуры, фізкультуры і спорту забяспечвалі ў 2000г. арганізацыю вольнага часу дзяцей пасля вучобы.

Арганізацыя вольнага часу дзяцей выкарыстоўвалася педагагічнымі калектывамі агульнаадукацыйных школ і пазашкольных устаноў як сродак сацыялізацыі дзяцей, іх творчага развіцця, папярэджвання правапарушэнняў, гуманітарызацыі навучання і ўзаемаадносін. Шырокае распаўсюджанне ў Віцебскай вобласці атрымалі клубная форма работы: “Гаспадынька”, “Будучы майстар”, “Матчына школка”, “Школа намочніка” (г.Полацк, Глыбоцкі раён), клубы выхаднога дня (Кастрычніцкі раён г.Віцебска), брэйн-рынг, інтэлектуальныя клубы “Што? Дзе? Калі?”, “Разумнікі і разумніцы”. Шырока практыкуецца праведзенне сустрэч з цікавымі людзьмі “У гасцях у ...”. У мэтах стварэння адзінай нацыянальнай сістэмы выхавання ў Іванаўскім, Пінскім, Драгічынскім, Кобрынскім, Ляхавіцкім раёнах Брэсцкай вобласці арганізацыя вольнага часу праводзіцца на аснове календарна-абрадавага цыкла беларусаў з вывучэннем традыцый і гістарычнага мінулага роднага краю. У 2000г. у школах г.Мінска дзейнічалі 36 школьных кафэ. Для правядзення вольнага часу актыўна выкарыстоўваліся школьныя сталовыя. Традыцыйнымі сталі Дні імяніннікаў, свята ласуноў, вітамінныя фестывалі, конкурсы юных кулінараў, Дні беларускай кухні, вечары паэзіі “Пры свечках” і інш. У Гродзенскай вобласці плённа праводзіцца абласны фестываль “Маладыя таленты Гродзеншчыны”.

У арганізацыі вольнага часу значную ролю адыгрываюць установы культуры. У некалькіх напрамках вядуць работу з дзецьмі Беларуская дзяржаўная філармонія і яе структурныя падраздзяленні — філармонія для дзяцей і юнацтва. Адзін з напрамкаў — прадстаўленне канцэртнай дзейнасці калектываў і салістаў філармоніі ў дзіцячай аўдыторыі. У залах філармоніі арганізаваны сем тэматычных цыклаў абанементных канцэртаў, у якіх выступаюць Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр, Дзяржаўны камерны аркестр, Дзяржаўны акадэмічны аркестр народных інструментаў. У сезоне 2000г. Белдзяржфілармонія пры садзейнічанні спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь правяла Рэспубліканскі фестываль “Мастацтва — дзецям і моладзі”, у якім прынялі ўдзел вядучыя творчыя калектывы краіны, а таксама дзеці і моладзь Беларусі і Расіі. У рамках фестывалю прайшлі III Беларускі фестываль дзіцячай эстраднай песні “Спяваем з аркестрам”, справаздачныя канцэрты і выставы стыпендыятаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, канцэрты маладых кампазітараў “Кампазітар пачынаецца з дзяцінства”, “XXI стагоддзе — музыка надзеі” і інш.

Дзеці дашкольнага і школьнага ўзросту, вучні навучальных устаноў склалі ў 2000г. 2/3 усіх наведвальнікаў музеяў. Кожны год Нацыянальны музей гісторыі і культуры распрацоўвае спецыяльныя праграмы для дзяцей, якія накіраваны на фарміраванне гістарычнай свядомасці ў дзяцей. Далейшае развіццё ў дзейнасці музеяў атрымала “Музейная педагогіка”. Актыўна ўкараняюцца інтэрактыўныя методыкі перадачы музейнай інфармацыі, аснову якіх складаюць гульня, умоўнае пагружэнне ў мінулае, казка, тэатралізацыя, выкананне сацыяльных роляў.

У 2000г. дзейнічалі 4 746 бібліятэк, з іх дзіцячых — 271. У кожнай бібліяітэцы маюцца дзіцячыя аддзелы. Агульная колькасць чытачоў ва ўзросце да 15 гадоў склала 1 283,8 тыс. чал.

У 2000г. ва ўстановах культуры функцыянавала 13,4 тыс. клубных аб’яднанняў для дзяцей і падлеткаў, у тым ліку 11,5 тыс. — у сельскай мясцовасці. Больш 158 тыс. дзяцей і падлеткаў займаюцца ў шматлікіх калектывах народнай творчасці, наведваюць аматарскія аб‘яднанні і клубы па інтарэсах.

9. Дашкольная адукацыя і выхаванне

У 2000г. функцыянавалі 4 423 дашкольныя ўстановы (-31 установа ў параўнанні з 1999г.), у тым ліку 855 (-121) — ведамаснай падначаленасці (20,3%). Ахоп дашкольным выхаваннем склаў 70,8% (+0,5%). 85,4% (+4,4%) дзяцей пяцігадовага ўзросту ўключаны ў сістэму падрыхтоўкі да школы. Масавы ахоп дзяцей дашкольнай адукацыяй з’яўляецца рэальнай дапамогай сям’і ў выхаванні і навучанні дзяцей, а таксама прадпасылкай рэалізацыі права на дастойную і даступную адукацыю.

На ўтрыманне дашкольных устаноў зрасходавана 89129,0 млн.руб. Бацькоўская аплата склала 5,4% у агульных затратах на ўтрыманне дзіцяці ў дашкольных дзіцячых установах, ці 24,1% ад кошту харчавання. Больш паловы сем’яў, з якіх дзеці наведваюць дашкольныя ўстановы, часткова ці поўнасцю вызвалены ад аплаты за дзіцячы сад.

У 2000 г. у краіне дадаткова адкрыліся 62 школы-сады, 2 дашкольныя цэнтры развіцця дзіцяці, 4 кампенсуючыя дашкольныя ўстановы, 54 санаторныя групы, 82 камплектуючыя групы для дзяцей з асаблівасцямі псіхафічнага развіцця. Па рэжыму работы ў адпаведнасці з запатрабаваннямі бацькоў дашкольных устаноў са змешаным рэжымам (1 — 4 гадзіны наведавання) — 5,7% (+0,8% у параўнанні з 1999 г.), 10,5 гадзін — 64,2% (+0,7%), 12 гадзін — 29,6% (-1,6%), 24 гадзіны — 0,5%.

Новыя арыенціры дзейнасці спецыяльных дашкольных устаноў былі накіраваны на раннюю карэкцыйна-развіваючую дапамогу дзецям з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця ў адпаведнасці з іх індывідуальнымі асаблівасцямі. Па стану на 01.01.2000г. у краіне функцыянавала 39 кампенсуючых дашкольных устаноў (у 1999г. — 35), 494 камбінаваныя дашкольныя ўстановы, у якіх меліся кампенсуючыя групы (у 1999г. — 465) з кантынгентам дзяцей 13,5 тыс. (у 1999г. — 12,7 тыс.). 17 дашкольных устаноў агульнага тыпу маюць 40 інтэграваных груп.

Развіццё творчых здольнасцей дзяцей ажыццяўлялася ў 968 гуртках выяўленчай дзейнасці (18,9 тыс. дзяцей), у 571 харэаграфічным (16,6 тыс.дзяцей), у 722 — музыкі і спеваў (11,6 дзяцей), у 744 спартыўных (15,2 тыс. дяцей), у 89 — па плаванні (0,2 тыс. дзяцей).

Умацаванне здароўя дзяцей дашкольнага ўзросту ажыццяўлялася ў 48 санаторных дашкольных установах з кантынгентам 5,0 тыс. дзяцей і ў 608 санаторных групах (9,8 тыс. дзяцей).

10. Стан здароўя дзяцей. Дзеці Чарнобыля

Аздараўленне дзяцей

Захаванне і ўмацаванне здароўя дзяцей у 2000г. з’яўлялася прыярытэтнай сацыяльнай задачай дзяржавы і грамадства.

Служба аховы мацярынства і дзяцінства з’яўляецца важнай састаўной часткай аховы здароўя. Яна складаецца з развітай сеткі амбулаторна-паліклінічных стацыянарных устаноў, навукова-даследчых і адукацыйных інстытутаў, санаторыяў, дамоў дзіцяці. У 2000г. працягвалася стварэнне сучаснай матэрыяльна-тэхнічнай, дыягнастычнай, лячэбнай базы многіх дзіцячых і рададапаможных устаноў, рэканструкцыя стацыянарнай і амбулаторна-паліклінічнай сеткі.

Ахову здароўя дзяцей ажыццяўляюць 24 дзіцячыя бальніцы, 393 дзіцячыя паліклінікі (кансультацыі), 15 дзіцячых стаматалагічных паліклінік, 13 дамоў дзіцяці (1 300 дзяцей), 306 жаночых кансультацый, 2 848 фельчарска-акушэрскіх пунктаў. Па стану на 01.01.2000г. у сістэме Міністэрства аховы здароўя было 15 007 ложкаў для хворых дзяцей і 6 245 — для цяжарных жанчын і парадзіх. У краіне працавалі 4 252 педыятры, 2 645 урачоў акушэр-гінеколагаў, 6 315 акушэрак.

У 2000г. зарэгістравана 2 573 401 захворванне дзяцей з упершыню ўстаноўленым дыягназам. Узровень пярвічных захворванняў дзяцей ва ўзросце да 14 гадоў па краіне знізіўся на 9% у параўнанні з 1999г. і склаў 138 195,3 на 100 000 дзіцячага насельніцтва.

У структуры пярвічных захворванняў дзяцей ва ўзросце да 14 гадоў пераважалі хваробы органаў дыхання (69%), на другім месцы - інфекцыйныя і паразітарныя хваробы (7,2%).

Сярод інфекцыйных захворванняў часцей за ўсё адзначаліся ветраная воспа (2 973,9), кішэчныя інфекцыі (612,1), краснуха (728,8) на 100 000 дзяцей. У 2,1 раза вырасла захворваемасць інфекцыйным гепатытам (211,0 на 100 000), прычым доля гепатыту А склала 97,6% ад усіх захворванняў гепатытамі. Знізілася захворваемасць кіруемымі інфекцыямі: дыфтэрыяй, коклюшам, адзёрам, эпідэмічным паратытам, краснухай. У краіне ажыццёўлена абавязковая імунізацыя дзяцей супраць туберкулёзу, дыфтэрыі, коклюшу, адзёру, поліяміэліту, краснухі і віруснага гепатыту В. Ахоп дзяцей прафілактычнымі прышчэпкамі ў адносінах да ўсіх інфекцый, якія ўваходзяць у праграму імунізацыі ў 2000г., склаў 98 — 98,7%, што перавышае крытэрыі Сусветнай арганізацыі аховы здароўя (95%).

На трэцім месцы ў структуры захворванняў — хваробы нервовай сістэмы і органаў пачуцця (5,6%). За апошні год частата захворванняў дзяцей хваробамі нервовай сістэмы і органаў пачуццяў знізілася на 7,4%, у тым ліку блізарукасць — на 3,3%.

Чацвертую пазіцыю займалі траўмы і атручанні (4,8%). На пятым месцы — хваробы скуры, падскурнай клятчаткі (3,9%).

Хваробы органаў стрававання, якія часта звязаны з фактарам харчавання, займаюць шостае месца ў структуры захворванняў (3,4%). Часцей за ўсё рэгіструюцца захворванні органаў стрававання (гастрыты, дуадэніты, функцыянальныя расстройствы страўніка, язва страўніка і дванаццаціперснай кішкі) у дзяцей 10-14 гадоў.

У 2000г. колькасць упершыню зарэгістраваных псіхічных расстройванняў (неўрозаў, псіхапатый, рэактыўнага стану) у дзяцей знізілася на 4,6 % у параўнанні з 1999г.

За мінулы год адзначаны рост новаўтварэнняў у дзяцей на 17,6%, у тым ліку злаякасных на 3,6%. Найбольш часта новаўтварэнні выяўляліся ў дзяцей 10-14 гадоў. На долю злаякасных новаўтварэнняў прыходзілася ў цэлым 10,8%. Рак шчытападобнай залозы ўпершыню быў выяўлены ў 33 дзяцей, у 29 з іх ва ўзросце 9 — 14 гадоў.

Адным з асноўных паказчыкаў стану здароўя дзяцей з’яўляецца распаўсюджванне груднога кармлення як ідэальнага харчавання грудных дзяцей, якое забяспечвае паўнацэннае развіццё і рост, аказвае унікальнае біялагічнае і эмацыянальнае ўздзеянне на здароўе маці і дзіцяці. У 2000г. колькасць дзяцей да 3 месяцаў, якія знаходзіліся на грудным кармленні, складала 68,3% (1999г. — 67,3%), да 6 месяцаў — 38,2 % (1999г. — 36,2%).

Стан здароўя дзяцей ва ўзроставым аспекце ацэньваецца на аснове вынікаў дыспансерызацыі і прафілактычных аглядаў. Агульнай заканамернасцю з’яўляецца зніжэнне колькасці абсалютна здаровых дзяцей, уключаючы нованароджаных, і дзяцей, якія дасягнулі 1 — 2 гадоў. Адначасова адзначаецца рост колькасці дзяцей групы рызыкі, а таксама дзяцей з хранічнай паталогіяй.

Дрэнным з’яўляецца стан здароўя вучняў старшых класаў. Значную групу складаюць школьнікі, якія маюць тыя ці іншыя хранічныя захворванні — 18,1% (дашкольнікі — 5,8%).

Найбольш распаўсюджанымі функцыянальнымі адхіленнямі ў школьнікаў былі парушэнні паставы — 9,7% (у дашкольнікаў — 5,8%). Больш сур’ёзныя парушэнні паставы (скаліёзы, кіфозы) сустракаліся ў 3,7% старшых школьнікаў (0,13% — у дашкольнікаў).

Найбольш частымі захворваннямі ў школьнікаў з’яўляюцца парушэнні зроку: пія слабай і сярэдняй ступені, спазм акамадацыі — 15,6% (у дашкольнікаў — 2,4%). 11% дзяцей маюць захворванні органаў стрававання.

Паспяховасць навучання ў школе ў многім вызначаецца станам нервова-псіхічнага здароўя. Па даных статыстыкі, нервова-псіхічныя расстройствы ў 2000г. зарэгістраваны ў 3,7% дзяцей. Назіранні за станам здароўя вучняў 9 — 11 класаў паказалі, што ў значнай частцы падлеткаў, якія лічыліся здаровымі, маюцца даназалагічныя адхіленні нервова-псіхічнага здароўя рознай ступені выяўленасці: сімптомы астэнічнага характару (невялікая актыўнасць, бяздзейнасць, тужлівасць, дрэнная ўвага, аслабленая памяць, хістанні настрою, павышаная стамляльнасць, парушэнні сну, галаўныя болі, раздражняльнасць); сімптомы неўралагічнага характару (назойлівасць, жахі, плаксівасць, крыўдлівасць, вегетатыўныя параксізмы). Такім чынам, можна зрабіць наступны вывад: вучні старшых класаў маюць выяўленыя адхіленні як у стане саматычнага, так і нервова-псіхічнага здароўя, прычым гэтыя адхіленні адносяцца да так званых “школьна-абумоўленых” (парушэнні зроку, паставы, дзейнасці сардэчна-сасудзістай сістэмы, нервова-псіхічныя адхіленні), што патрабуе строгага нарміравання рэжыму працы і адпачынку, які садзейнічае захаванню здароўя вучняў.

У 2000г. памерла 1 536 дзяцей ва ўзросце да 14 гадоў, што на 292 менш, чым у 1999г. Найбольшая колькасць дзяцей (872) памерла на першым годзе жыцця. Паказчык дзіцячай (у маленстве) смяротнасці (смяротнасць дзяцей першага года жыцця) у 2000г. склаў 9,3 на 1000 нарадзіўшыхся жывымі дзяцей. Гэта самы нізкі паказчык, які зарэгістраваны ў краіне за пасляваенныя гады. У структуры дзіцячай (у маленстве) смяротнасці першае месца займалі асобныя становішчы, якія ўзнікалі ў прэнатальны перыяд (39,6%); прыроджаныя анамаліі развіцця (27,7%); хваробы органаў дыхання (9,9%).

У структуры прычын смяротнасці дзяцей больш года вядучае месца займалі няшчасныя выпадкі, атручанні і траўмы (50,8%). Найбольшая колькасць дзяцей загінула ад знешніх прычын ва ўзросце 10 — 14 гадоў. У структуры смяротнасці ад гэтых прычын, асабліва ў групе 10 — 14-гадовых, пераважалі дарожна-транспартныя здарэнні.

Сярод дзяцей падлеткавага ўросту (15 — 17 гадоў) у 2000г. адзначалася зніжэнне першасных захворванняў на 8,7% у параўнанні з 1999г., у тым ліку па хваробах стрававання на 10,5%, хваробах нервовай сістэмы — на 4,3%.

Аднак у 2000г., як і ў папярэднія гады, адзначаны рост першасных захворванняў падлеткаў злаякаснымі новаўтварэннямі ў параўнанні з 1999г. на 21,1%. Упершыню выяўлены 155 падлеткаў, хворых на злаякасныя новаўтварэнні, у тым ліку 64 — са злаякаснымі новаўтварэннямі шчытападобнай залозы, што на 23,1% больш, чым у 1999г.

У 6,2% падлеткаў упершыню зарэгістраваны хваробы нервовай сістэмы і органаў пачуццяў, у 4,0% — хваробы органаў стрававання, у 2,2% — псіхічныя расстройствы, 8,6% падлеткаў атрымалі траўмы і атручанні. 37,1% падлеткаў у сувязі з наяўнасцю хранічных захворванняў і адхіленняў у стане здароўя знаходзяцца пад наглядам урачоў-спецыялістаў.

У 2000г. захворваемасць туберкулёзам дзяцей ва ўзросце да 15 гадоў знізілася на 7%; упершыню дыягназ быў устаноўлены 86 дзецям (1999г. — 83), з іх туберкулёз дыхання — 39 дзецям (1999г. — 42).

Выклікае трывогу праблема алкагалізму і наркаманіі сярод дзяцей. Па стану на 01.01.2001г. на прафілактычным уліку знаходзяцца 9 дзяцей з наркатычнай залежнасцю, 118 — з залежнасцю ад псіхаактыўных рэчываў, 587 — з алкагольнай залежнасцю. У 2000г. пастаўлены на ўлік 4 дзіцяці з наркатычнай залежнасцю, 86 — з залежнасцю ад псіхаактыўных рэчываў, 347 — з залежнасцю ад алкаголю. Акрамя таго, органамі ўнутраных спраў накіраваны на лячэнне ў медыцынскія ўстановы 965 чалавек, каля 10 тыс. дзяцей і падлеткаў абследаваны ў наркалагічных кабінетах.

Ганарэя і сіфіліс па-ранейшаму застаюцца найбольш распаўсюджанымі захворваннямі, якія перадаюцца палавым шляхам. У 2000г. сіфіліс упершыню быў зарэгістраваны у 91 дзіцяці, ганарэя — у 70 ва ўзросце да 15 гадоў (у 1999г. адпаведна ў 117 і 91 дзіцяці). Такім чынам, захворваемасць сіфілісам знізілася на 22,4%, ганарэяй — на 21,7%.

За 2000г. у Рэспубліцы Беларусь упершыню выяўлены 527 носьбітаў ВІЧ-інфекцыі, з іх дзяцей — 6 (0,33 на 100 000 дзяцей). На 01.01.2001г. зарэгістраваны 26 ВІЧ-інфіцыраваных дзяцей ва ўзросце да 15 гадоў, з іх 18 знаходзяцца на дыспансерным уліку.

Штогод павялічваецца колькасць выпадкаў ВІЧ-інфекцыі сярод жанчын. Распаўсюджанне ВІЧ-інфекцыі сярод данай катэгорыі насельніцтва прыводзіць да павелічэння колькасці дзяцей, якія нарадзіліся ад ВІЧ-інфіцыраваных мацярок (2000г. — 42, 1999г. — 35). Усяго ў 1987 — 2000гг. у краіне нарадзіліся 143 дзіцяці ад ВІЧ-інфіцыраваных мацярок, з іх 19 дзецям быў устаноўлены дыягназ “ВІЧ-інфекцыя”, прычым 5 — упершыню ў 2000г. Акрамя таго, у Беларусі пражывае двое дзяцей, інфіцыраванне якіх адбылося ў лячэбных установах Расіі і чацвёра — праз ін’екцыйнае ўвядзенне наркотыкаў.

Выпадкі ВІЧ-інфекцыі, пачынаючы з 1996г., сталі рэгістравацца сярод падлеткаў 15-19 гадоў, што звязана з успышкай ВІЧ-інфекцыі сярод асоб, якія ўжываюць наркотыкі ін’екцыйна. Сярод данай узроставай групы ўсяго зарэгістраваны 564 выпадкі ВІЧ-інфіцыраваных, з іх 51 — упершыню ў 2000г. Для своечасовага лячэння ВІЧ-інфіцыраваныя дзеці і падлеткі ахоплены дыспансерным назіраннем.

На 01.01.2001г. кантынгент дзяцей і падлеткаў ва ўзросце да 17 гадоў, якія пацярпелі ў выніку катастрофы на ЧАЭС, склаў 415,4 тыс. чалавек. З іх на тэрыторыях першачарговага і далейшага адсялення пражывала 19,9 тыс. дзяцей; на тэрыторыях з правам на адсяленне і перыядычным радыяцыйным кантролем пражывала 378,9 тыс. дзяцей, а сярод эвакуіраваных з трыццацікіламетровай зоны налічвалася 1 107 дзяцей. Акрамя таго, на ўліку ў Дзяржрэгістры стаялі 5 тыс. дзяцей, народжаных ад бацькоў, якія падвергліся ўздзеянню радыяцыі.

Па даных Рэгістра і па статыстычных справаздачах узровень захворваемасці пацярпеўшага дзіцячага насельніцтва на працягу апошніх гадоў стабілізаваўся і нават зніжаецца па некаторых класах захворванняў. У той жа час стан іх здароўя застаецца дрэнным. Больш 40% дзяцей і падлеткаў маюць хранічную паталогію, а паказчыкі захворваемасці па асобных назалагічных формах значна перавышаюць аналагічныя паказчыкі ў сярэднім па краіне.

Кантынгент дзяцей-інвалідаў (да 18 гадоў), якіх закранула катастрофа на ЧАЭС, на канец 2000г. склаў па краіне 1 782 чалавекі, альбо 19,9% ад колькасці ўсіх асоб, інваліднасць якіх звязана з катастрофай на ЧАЭС, і 6,1% ад колькасці ўсіх дзяцей-інвалідаў (да 17 гадоў).

Адной з самых складаных застаецца праблема захворваемасці на злаякасныя новаўтварэнні. Узровень першаснай захворваемасці на злаякасныя захворванні ўсіх пацярпеўшых дзяцей у 2000г. знізіўся і склаў 13,9 (1999г. — 21,2), у тым ліку на рак шчытападобнай залозы — 3,9 на 100 000 дзяцей (1999г. — 7,9). Аднак па-ранейшаму гэта вышэй паказчыкаў захворваемасці на рак шчытападобнай залозы сярод усіх дзяцей краіны — 1,6 на 100 000 (1999г. — 2,2).

Першасная захворваемасць на злаякасныя новаўтварэнні дзяцей другой — чацвёртай груп першаснага ўліку ў 2000г. павялічылася і склала 38,6 на 100 000 дзяцей (1999г. — 34,7).

Знізіўся ўзровень агульнай захворваемасці па класу хваробаў эндакрыннай сістэмы, расстройстваў стрававання, парушэнняў абмену рэчываў і імунітэту: у 2000г. — 6 855,3, у 1999г. — 8 034,3 на 100 000 дзяцей. Захоўваецца высокі ўзровень першаснай захворваемасці вузлавым валляком — 144,8 на 100 000 дзяцей (1999г. — 154,6) і тырэаідзінамі — 80,4 (1999г. — 44,2).

На працягу многіх гадоў сярод пацярпеўшага кантынгенту дзяцей рэгіструецца высокі ўзровень распаўсюджанасці такіх захворванняў, як бранхіяльная астма (701,3), хранічныя хваробы міндалін і адэноідаў (9 477,1), гастрыты і дуадэніты (6 604,4) на 100 000 дзяцей.

Падлеткі, якія знаходзяцца ў 2001г. на ўліку ў Рэгістры — гэта дзеці ва ўзросце 1 — 3 гадоў на перыяд аварыі на Чарнобыльскай АЭС. У 2000г. першасная захворваемасць падлеткаў складала 56 296,0, а агульная захворваемасць — 140 726,6 на 100 000. Высокі індэкс назапашанай захворваемасці (суадносіны агульнай і першаснай захворваемасці) — 2,5 — ускосна паказвае на больш выражаны працэс хранізацыі хвароб. У цэлым па краіне гэты каэфіцыент для падлеткавага ўзросту складае 1,6. У апошнія гады сярод падлеткаў рэгіструецца высокі ўзровень першаснай захворваемасці на злаякасныя новаўтварэнні: у 2000г. — 115,8 на 100 000. Рост у асноўным абумоўлены павелічэннем частаты захворваемасці на рак шчытападобнай залозы сярод пацярпеўшага кантынгенту падлеткаў. Толькі ў 2000г. упершыню выяўлены 7 выпадкаў, а ўсяго ў гэтай групе зарэгістраваны 42 выпадкі захворванняў на рак шчытападобнай залозы.

Такім чынам, на працягу двух апошніх гадоў (1999 — 2000гг.) намецілася некаторая стабілізацыя і зніжэнне першаснай і агульнай захворваемасці пацярпеўшых у выніку катасрофы на ЧАЭС кантынгентаў дзяцей і падлеткаў. Аднак захворваемасць па многіх класах хваробаў у гэтай групе значна перавышае паказчыкі ў сярэднім па краіне, у тым ліку захоўваюцца высокія ўзроўні захворваемасці на злаякасныя новаўтварэнні, хваробы органаў стрававання, эндакрыннай сістэмы, нервовай сістэмы і органаў пачуцця, адзначаецца рост хранічнай паталогіі.

У мэтах умацавання стану здароўя дзяцей ранняга ўзросту, паляпшэння іх харчавання прыняты меры па нарошчванні прамысловай вытворчасці спецыялізаваных прадуктаў дзіцячага харчавання. У 2000г. выраблена:

* мясных кансерваў — 2,0 муб (151% да ўзроўню 1999г.);
* вадкіх і пастападобных малочных прадуктаў — 5,1 тыс. т. (134% да ўзроўню 1999г.);
* пладова-агароднінных кансерваў — 11,5 муб (111% да ўзроўню 1999г.);
* пладова-агароднінных паўфабрыкатаў — 2,4 тыс.т. (153% да ўзроўню 1999г.);
* сухіх сумесяў на малочнай аснове — 3,1 тыс.т. (86% да ўзроўню 1999г.).

Асартымент мясных кансерваў уключае 39 найменняў прадукцыі для дзяцей ва ўзросце ад 7 месяцаў да 3 гадоў з выкарыстаннем рознай мясной сыравіны: мяса ялавічыны, свініны, птушкі, языкоў і інш.

Асартымент вадкіх прадуктаў дзіцячага харчавання на малочнай аснове пашыраны за кошт выпуску кісламалочных прадуктаў лячэбна-прафілактычнага напрамку з выкарыстаннем біфідабактэрый. Асвоена вытворчасць дэсертаў на аснове дзіцячага тварагу, што атрыманы метадам ультрафільтрацыі.

Кансервы на пладова-агароднінnай аснове прызначаны для дзяцей з 4-месячнага ўзросту. Выпрабляецца звыш 50 найменняў прадукцыі: сокі і пюрэ натуральныя з цукрам, купажыраваныя, сокі з мякаццю, пюрэ з дабаўленнем раслiннага масла, малака, смятанкі, круп, крэмы пладова-ягадныя. Асартымент пастаянна абнаўляецца за кошт пашырэння наяўных відаў сыравіны, асваення вытворчасці прадуктаў з радыёпратэктарнымі і вітамінізаванымі ўласцівасцямі.

У краіне выпускаецца звыш 20 найменняў сухіх дзіцячых прадуктаў, якія прызначаны для дзяцей з першага дня жыцця да 1 года і больш старэйшага ўзросту. Патрэбнасць у гэтых прадуктах задавальняецца поўнасцю. Разам з тым вытворчыя магутнасці па выпуску прадуктаў для дзіцячага харчавання, якія дзейнічаюць сёння, выкарыстоўваюцца не ў поўнай меры. Гэта ў значнай ступені абумоўлена нізкай пакупной здольнасцю насельніцтва. У мэтах нарошчвання вытворчасці вывучаецца пытанне зніжэння цаны за кошт бюджэтных сродкаў той прадукцыі, якая прызначаецца для кармлення дзяцей да дасягнення імі ўзросту трох гадоў у адпаведнасці з неабходнымі нормамі спажывання.

У 2000г. развівалася дзяржаўная сістэма аздараўлення. На бясплатнае санаторна-курортнае лячэнне і аздараўленне накіраваны 217,6 тыс. дзяцей, якія пацярпелі ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС. Санаторна-курортнае лячэнне за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэту атрымалі 6,7 тыс. інвалідаў ва ўзросце да 18 гадоў. Акрамя таго, за кошт рэспубліканскага бюджэту накіраваны на санаторна-курортнае лячэнне 20 тыс. дзяцей, якія пастаўлены на дыспансерны ўлік.

Аздароўлены ў аздараўленчых лагерах 684,2 тыс. дзяцей, у тым ліку ў летні перыяд — 496,7 тыс., з іх 14,5 тыс. дзяцей-сірот, 1 тыс. дзяцей-інвалідаў, 1,6 тыс. навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў.

У 2000г. для летняга аздараўлення былі задзейнічаны 4 433 лагеры (+122 у параўнанні з 1999г.), функцыянавалі 916 аздараўленчых лагераў з кругласутачным знаходжаннем, 3 527 лагераў з дзённым знаходжаннем дзяцей. У чатыры змены функцыянавалі 177 аздараўленчых лагераў з кругласутачным знаходжаннем, у тры змены — 197.

У 2000г. з выкарыстаннем сродкаў рэспубліканскага бюджэту і сродкаў дзяржаўнага сацыяльнага страхавання аздароўлены 943,2 тыс. дзяцей.

У рамках гуманітарных праграм звыш 62 тыс. дзяцей змаглі выехаць на аздараўленне ў 21 замежную краіну, у тым ліку ў Італію — больш 31 тыс., Германію — каля 12 тыс., Іспанію — звыш 4 тыс., Бельгію — звыш 3 тыс., Ірландыю — каля 3 тыс., Вялікабрытанію — каля 2 тыс., ЗША — звыш 1 тыс. З гэтай колькасці 71,8% дзяцей — з забруджаных радыенуклідамі раёнаў, 18,9% — выхаванцы дзіцячых інтэрнатных устаноў, 1,9% — дзеці з мнагадзетных сем’яў.

11. Фізічная культура, спорт і турызм — дзецям

Стан і перспектывы развіцця фізічнай культуры і спорту сярод дзяцей у 2000г. вызначаліся Канцэпцыяй фізічнага выхавання ва ўмовах рэфармавання сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь, якая была адобрана сумеснай пастановай калегіі Міністэрства адукацыі і Міністэрства спорту і турызму ад 11.04.2000г.

У практыку работы навучальных устаноў укаранёны адукацыйны стандарт “Фізічная культура”, які ўстанаўлівае патрабаванні да аб’ему вучэбнай нагрузкі, узроўню фізічнай падрыхтаванасці вучняў, крытэрыі ацэнкі, вымярэнні і сістэму кантролю за выкананнем патрабаванняў стандарту.

Адначасова ў практыку работы навучальных устаноў укараняўся дзяржаўны фізкультурна-аздараўленчы комплекс, які, поруч з праграмным забеспячэннем, устанаўлівае ўзроўні індывідуальнай ацэнкі фізічнага развіцця і фізічнай падрыхтаванасці вучняў і студэнтаў ва ўзросце 7 — 20 гадоў, і праграма маладзёжнага фізкультурна-спартыўнага руху “Алімпійскія надзеі Беларусі”. Гэтая праграма дазваляе стаць удзельнікамі фізічна-аздараўленчых мерапрыемстваў, конкурсаў па алімпійскай тэматыцы дзецям, падлеткам, у тым ліку дзецям-інвалідам і дзецям-сіротам.

Шырокае распаўсюджанне атрымалі камп’ютэрныя праграмы па планаванні вучэбна-выхаваўчага працэсу і вызначэнні ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці вучняў, якія распрацаваны настаўнікам фізкультуры СШ № 10 г.Слуцка Мінскай вобласці В.Л.Варанцовым.

У Беларускім дзяржаўным універсітэце інфарматыкі і радыёэлектронікі распрацаваны і выкарыстоўваецца ў практыцы работы навукова-метадычны комплекс дыягностыкі функцыянальнага стану, сістэмы збору, захоўвання, апрацоўкі інфармацыі і выдачы індывідуальных рэкамендацый па рухальным рэжыме для вучняў. Пачалася работа па эксперыментальным укараненні комплексу на базе 25 навучальных устаноў краіны.

У 2000г. у краіне праведзены шэраг фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемстваў з дзецьмі, у тым ліку з дзецьмі-сіротамі і дзецьмі-інвалідамі. Сярод іх значнай папулярнасцю карысталіся спартыўныя фестывалі і спартакіяды “Алімпійцы сярод нас”, “Алімпійскае юнацтва Беларусі”, рэспубліканскі агляд узроўню фізічнай падрыхтаванасці вучняў “Алімпійская змена”; Нацыянальныя спецыяльныя зімовыя Алімпійскія гульні і спаборніцтвы па спецыяльнай алімпійскай гульневай праграме “Плэй-Дэй” для дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця, спартакіяда сярод дзяцей і падлеткаў раёнаў, якія пацярпелі ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Толькі ў фіналах абласных і рэспубліканскіх спаборніцтваў прынялі ўдзел каля 8,5 тысяч дзяцей і падлеткаў.

У сферы арганізацыі фізічнага выхавання падрастаючага пакалення за мінулы год зроблены яшчэ адзін крок па ўмацаванні матэрыяльна-тэхнічнай базы. У дзіцячых дашкольных установах на 01.01.2001г. ёсць 2 253 спартыўныя будынкі (34 спартыўныя залы, 476 міні-басейнаў, 263 спартыўныя пляцоўкі і 1480 прыстасаваных памяшканняў для заняткаў фізічнай культурай і спортам); 12 229 спартыўных будынкаў у агульнаадукацыйных школах (15 стадыёнаў, 3 манежы, 3 283 спартыўныя залы, 46 плавальных басейнаў, 23 міні-басейны, 6 192 спартыўныя пляцоўкі, 1 093 стралковыя ціры і 1 674 прыстасаваныя памяшканні). Спартыўная база ПТВ уключае 230 спартыўных залаў, 99 стралковых цiраў, 6 стадыёнаў, 335 спартыўных пляцовак і 276 прыстасаваных памяшканняў для заняткаў фізічнай культурай і спортам. У сярэдніх спецыяльных навучальных установах ёсць 13 стадыёнаў, 143 спартыўныя залы, 53 стралковыя ціры, 1 плавальны басейн.

Фізкультурна-аздараўленчую і спартыўна-масавую работу праводзяць у дзіцячых дашкольных установах 1 270 кіраўнікоў фізічнага выхавання (66% са спецыяльнай адукацыяй), у агульнаадукацыйных школах — 7 615 настаўнікаў (91% са спецыяльнай адукацыяй), у ПТВ — 489 выкладчыкаў (99% са спецыяльнай адукацыяй), у сярэдніх спецыяльных навучальных установах — 508 выкладчыкаў (97% са спецыяльнай адукацыяй).

У краіне працуюць 295 дзіцяча-юнацкіх спартыўных школ і 149 спецыялізаваных дзіцяча-юнацкіх школ алімпійскага рэзерву, у якіх навучаецца больш 165 тыс. дзяцей і падлеткаў. У ДЮСШ на сённяшні дзень ёсць 351 спартыўная зала, 40 стадыёнаў, 163 спартыўныя пляцоўкі, 52 басейны, 31 лыжная база, 22 стралковыя ціры і 86 футбольных палёў.

За 2000г. падрыхтаваны 428 кандыдатаў у майстры спорту, 108 майстроў спорту, 17 майстроў спорту міжнароднага класа па розных відах спорту. 52 выхаванцы дзіцяча-юнацкіх спартыўных школ сістэмы Міністэрства адукацыі прынялі ўдзел у XXIII летніх Алімпійскіх гульнях у г.Сіднэі (Аўстралія). Найбольшых поспехаў дасягнулі выхаванцы ДЮСШ Марына Лазук, Вольга Пужэвіч, Таццяна Ананька (II месца на Алімпійскіх гульнях, мастацкая гімнастыка), Андрэй Нарановіч, Вадзім Галубец (II месца на чэмпіянаце Еўропы, акрабатыка), Асоль і Цімафей Слівец (III месца на Кубку Еўропы па фрыстайлу).

Да сістэматычных заняткаў фізічнай культурай і спортам у 52 дзіцяча-юнацкіх клубах фізічнай падрыхтоўкі прыцягнуты больш 36,5 тыс. дзяцей і падлеткаў, з якімі працуюць 1 454 спецыялісты.

Сталі традыцыйнымі спаборніцтвы сярод дзяцей і падлеткаў па хакеі “Залатая шайба” на прызы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, “Скураны мяч” і іншыя, у якіх у 2000г. прынялі ўдзел 8 610 каманд і больш 64,5 тыс. чалавек.

Па стану на 01.01.2001г. у сістэме Міністэрства адукацыі працавалі 33 цэнтры дзіцячага і юнацкага турызму і экскурсій (32 у 1999г.) і 22 самастойныя турысцкія базы (24 у 1999г.). У іх працавалі 1 472 турысцка-краязнаўчыя гурткі (+69 у параўнанні з 1999г.), у якіх займаліся 21,6 тыс. дзяцей (+0,8 тыс.). Акрамя таго, 731 турысцка-краязнаўчы гурток працаваў у цэнтрах дзіцячай творчасці (9,9 тыс. дзяцей).

12. Дзіцячая праца

У 2000г. ажыццяўляліся меры па прыцягненні дзяцей да ўдзелу ў працоўнай дзейнасці. Працаўладкаваны на пастаянную працу 4,7 тыс. непаўналетніх. Да працоўнай дзейнасці ў вольны ад вучобы час прыцягнута 28,9 тыс. студэнтаў і вучняў, у тым ліку 15,0 тыс. школьнікаў. У рамках “Маладзёжнай практыкі” на часовыя працоўныя месцы працаўладкаваны 478 выпускнікоў навучальных устаноў. Накіраваны на прафесійнае навучанне 7,1 тыс. непаўналетніх беспрацоўных. Працаўладкаваны 37 падлеткаў, якія вярнуліся з месц пазбаўлення волі. Накіраваны на грамадскія работы 11,8 тыс. непаўналетніх.

Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 14.10.2000г. № 1598 “Аб развіцці сістэмы прафесійнай арыентацыі моладзі” прадугледжваецца стварэнне і паслядоўнае развіццё дзяржаўнай сістэмы прафесійнай арыентацыі моладзі.

У 2000г. працягвалі развівацца рэгіянальныя сістэмы прыцягнення дзяцей да працы.

У Брэсцкай вобласці працаўладкаваны 794 непаўналетнія, у тым ліку за кошт броні — 637 чал. Пытанні працаўладкавання перыядычна разглядаюцца на пасяджэннях рай(гар)выканкамаў, гарадскіх і раённых камісій па справах непаўналетніх.

Праграмай занятасці насельніцтва Віцебскай вобласці і абласной праграмай “Моладзь Віцебшчыны” прадугледжаны меры па шырокім прыцягненні моладзі да працы. Асаблівая ўвага ў праграме надаецца працаўладкаванню дзяцей-сірот і выпускнікоў спецыяльных вучэбна-выхаваўчых устаноў. Для гэтага на 2000г. забраніравана 130 рабочых месц, працаўладкаваны 186 дзяцей. У г.Полацку рэалізуецца праграма занятасці старшакласнікаў праз вучэбна-вытворчы камбінат. У Пастаўскім раёне шырока выкарыстоўваецца індывідуальнае працаўладкаванне. Летам 2000г. у вобласці працавалі 4 тыс. падлеткаў. У лагеры працы і адпачынку прыцягнуты 200 цяжкіх падлеткаў, 55 дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця, 14 дзяцей-інвалідаў.

Сіламі вучнёўскіх рамонтных брыгад, якія створаны ў гарадах Калінкавічы, Светлагорск, Мазыр, Рэчыца, праведзены работы па рамонту школ, дзіцячых устаноў, упарадкаванні школьных двароў, азеляненні вуліц, у іх працавалі 505 дзяцей. У аплачваемых грамадскіх работах прынялі ўдзел 1 009 непаўналетніх.

7 тыс. навучэнцаў школ і ПТВ г.Мінска летам 2000г. былі індывідуальна працаўладкаваны ў розных сферах народнай гаспадаркі. Працавалі 1,5 тыс. брыгад featurнага профілю, лагеры працы і адпачынку на 26 тыс. чалавек. 7 студэнцкіх атрадаў навучэнцаў ПТВ дыслацыраваліся за межамі Рэспублікі Беларусь.

(Працяг у наступным нумары.)

Тры лісты Юрыя Паталкова

Светапогляд: рэальнасць і перспектыва

Дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі рускай літаратуры Брэсцкага дзяржаўнага універсітэта імя А.С.Пушкіна Юрый Васільевіч Паталкоў — звычайны незвычайны чалавек, як і кожны з нас. Жыццёвым прызначэннем сваім лічыць споведзь. Увогуле, Юрый Васільевіч упэўнены, што чалавек прыходзіць на свет у імя таго, каб выказацца — ці то словам, ці то іншаю справаю.

У 1963 г. Ю.В.Паталкоў скончыў філфак той самай ВНУ, у якой працуе ўжо 33 гады. Настаўнічаў у вясковых школах, быў метадыстам Інстытута ўдасканалення настаўнікаў, служыў у войску. Зараз выкладае рускую літаратуру — той яе перыяд, для якога ўсё яшчэ не могуць падшукаць прыдатнай назвы: раней звалі савецкай... Юрый Васільевіч шмат друкуецца ў газетах, часопісах, навуковых зборніках. У 1979 годзе ў польскім горадзе Жэшув (дзе Ю.Паталкоў два гады выкладаў рускую літаратуру савецкага перыяду) была апублікавана яго манаграфія "Переводы и переводчики В.Маяковского в Польше 20-х годов". У Брэсце былі выдадзены чатыры выпускі кнігі Ю.В.Паталкова "Строка и чувство", якая ўяўляе сабой зборнік эсэ пра творы рускай літаратуры, якія вывучаюцца ў школе.

На наша пытанне, якога педагога ён лічыць сапраўдным, Юрый Васільевіч адказаў: "Не таго, хто прыходзіць вучыць, а таго, да каго ідуць вучыцца". І прадоўжыў гэтую думку сваімі вершаванымі радкамі:

Учитель — это тот, к которому идут,
Идут за правдой и за покаяньем.
Учитель — это тот, которого зовут
На милосердье и на состраданье.
Такая уж судьба: людское искупать,
Увязывать в одно оборванные нити,
Уснувших — пробуждать, забытых — воскрешать
И вечно рифмовать: "Учитель" и "Спаситель".

Лячэнне мастацкім вобразам

Наш далёкі нашчадак, разглядаючы гісторыю XX-XXI стагоддзяў, усумніцца ў псіхічным здароўі сучаснага чалавецтва: войны, тэрарыстычныя акты, здзек над прыродай, атручванне наркотыкамі і алкаголем, прапаганда насілля і цынізму на телевізійным экране... Але яшчэ больш здзівіць яго факт, што методыка выкладання літаратуры ў школе ў згаданую эпоху як бы не прыкмячала ўсяго гэтага і была накіравана не на "лячэнне хворага", а на "ўдасканальванне здаровага". У выніку са школы выходзілі людзі вельмі інфармаваныя, але амаль што не гатовыя да духоўнага перайтварэння навакольнага свету.

І толькі паступова, прыгледзеўшыся да фактаў больш пільна, наш нашчадак зразумее, што ўсё было куды складаней: фармальным, схаластычным канцэпцыям, разлічаным на стварэнне нейкай універсальнай метадычнай "панацэі" эпохі ХХ і ХХІ стагоддзяў працістаялі пошукі рэальных шляхоў лячэння сродкамі літаратуры кожнай асобнай чалавечай душы.

Але вернемся з будучыні ў сучаснасць. На ўроку літаратуры вучань сёння атрымлівае дзве "плыні інфармацыі". Змест першай з іх — "вакалтэкставы" матэрыял: характарыстыка эпохі, біяграфія пісьменніка, тэарэтыка-літаратурныя паняцці і г.д. У другую "плынь" уваходзіць рэальнасць "унутрытэкставая" (эстэтыка-маральная непаўторнасць асобнага мастацкага вобраза). Якой з "плыняў" аддаць перавагу, залежыць ад настаўніка. Калі мэтай навучальнага працэсу аказваецца адукаванасць, хопіць "першай плыні"; у выпадку, калі настаўнік за мэту прымае выхаванне чалавечнасці — патрабуецца ў якасці галоўнай "плынь другая"; "вакалтэкставая інфармацыя" аказваецца ў гэтай сітуацыі з'явай другараднай, службовай.

Сёння перавага аддаецца "першай плыні". Як лёгка аказаць "тэхналогіямі" навучання; настаўнік і вучань аказваюцца ў бяспечным аддаленні ад вострых маральных праблем сучаснасці; веданне менавіта "вакалтэкставых" фактаў спатрэбіцца вучню пры паступленні ў ВНУ і г.д. Але тую шчаслівую загадкавасць, якую нараджае ў душы ўнутраны змест мастацкага вобраза, ніякімі тэхналагічнымі праграмамі і перажываннямі і працы разбуджанага сучаснага універсальнымі і агульназначнымі не бывае, і толькі з гэтай прычыны яна мае каштоўнасць для духоўнага выхавання асобы.

Можа, таму думка даследчыкаў мастацтва імкнецца сёння да спасціжэння менавіта ўнутрытэкставага матэрыялу. Само жыццё патрабуе ад настаўніка-практыка звярнуцца да тых даных, якія прадастаўляе нам навука герменеўтыка.

Герменеўтыка — гэта тэорыя інтэрпрэтацыі і разумення сэнсу мастацкага тэксту. Яна развіваецца побач з гнасеалогіяй (тэорыяй пазнання) і аксіялогіяй (тэорыяй каштоўнасцей). Герменеўтыка "імкнецца да духоўнай інтэрпрэтацыі тэксту" (Ю.Борев. Эстетика. — Смоленск, т.2, с.526). Гэтыя кантакты рэцыпіента з тэкстам у герменеўтыцы наладжваюцца ў імя пазнання асобаю самой сябе ("суб'ект пазнае сябе праз іншых, а іншых ён пазнае праз сябе" (там жа, с.527).

Названая навука выказваецца і наконт традыцыйнага для сучаснай методыкі аналізу вобраза: "Мастацкая крытыка мае на ўвазе і аналіз, і інтэрпрэтацыю мастацкага твора. Разумовая дзейнасць (аналіз) бачыць у творы закрытую ўсё матэрыяльнай формай і непранікальную для прамога ўспрымання замкнёную цэласнасць, у якую можна патрапіць толькі шляхам "хірургіі". Для інтэрпрэтацыі ж — твор празрысты, і яго разуменне звязана не з матэрыяльнай формай, а з бясконцым, рухомым сэнсам, які тоіцца ў ёй.

Некаторыя тэарэтыкі звязваюць герменеўтыку з інтуіцыяй. Гэта пераканаўчы пункт гледжання, хоць ён бярэцца пад сумненне шэрагам навукоўцаў" (там жа, с.528).

Што ж, "хірургію" "тэхналогіямі" можна і ахапіць (бо вобраз мае аб'ектыўна вызначальныя рысы: родавую і жанравую прыналежнасць, формы паэтычнай лексікі і г.д.). Але як быць з інтуіцыяй, з "бясконцым рухомым тэкстам"?... Перафразуючы хрэстаматыйныя радкі Ф.І.Цютчава, скажам:

Умом искусство не понять,
Аршином общим
не измерить.

"Не понять" таму, што паэзія прамаўляе пра аднаго чалавека — пра чытача. А чытач і сам сябе ці зразумець розумам не можа, ні "аршыном общим" сябе вымераць не ў стане.

Слова "герменеўтыка" ўтворана ад імя Гермеса — грэчаскага вестуна багоў і адначасова бога гандлю. Зразумела, што ўзаемаразуменне для гэтага настаўніка было істотным момантам дзейнасці. На ўроку літаратуры "вестуном багоў" аказваецца мастацкі тэкст. Ён вучыць вокны ў ўзвышанаму (без падману ды хітрыкаў і "гандлю" — узведзеннаму таго, што за ўсё на зямлі трэба плаціць (у сэнсе духоўным).

Спасціжэнне ўнутрытэкставага, унутрыаобразавага зместу патрабуе ад чытача, каб ён перш за ўсё адшукаў "залаты ключык", пры дапамозе якога можна "адчыніць дзверы" ў патаемныя, лекавыя для душы сховішчы вобраза.

Звернемся да прыкладу. Прачытаем два радкі з верша Б.Пастарнака "Февраль. Достать чернил и плакать..." (1912 г.):

Февраль. Достать чернил и плакать!
Писать о феврале навзрыд.

Прыхінуўшыся да гэтых радкоў душою, вучань зразумее, што яны — "залаты ключык" да ўсяго верша, да творчасці Б.Пастарнака ў цэлым, ды і да мастацтва ўвогуле. А яшчэ школьнік (і настаўнік) адчуюць у словах паэта праграму і да свайго ўласнага жыцця.

Першае слова ў тэксце — "февраль". Гэта — месяц-"мастак": ён "піша паэму" пад назваю "красавік" — паэму абуджэння прыроды, надыходу кахання, нараджэння юнацкіх летуценняў. Прырода пад пяром Б.Пастарнака аказваецца сімвалам творчасці, стварэння жыцця. Словы "достать чернил и плакать" распавядаюць пра іншага мастака — чалавека. Ён "дастае чарніла" і ... "плача". "Плакаць" у даным выпадку — слова-ключ. Яно азначае — спачуваць усяму жывому, ахінаць яго цяплом уласнага паэтычнага сэрца. Паэзія ў даным выпадку — форма праяўлення любові да блізкага свайго.

"Плакаць" — тварыць прыгажосць, ратаваць людскасць ад нахабнага цынізму, разумець тугу ў вачах маці сваёй. Слова "плакаць" — патрабавальнае, незгаворлівае. Яно нібы пытаецца: "А ты, чалавек, на самай справе "плачаш" ці толькі робіш патрэбную міну ў патрэбны момант? А калі не "плачаш" дык і не дакранайся да верша, бо нічога ў ім ты не зразумееш. Як зможаш ты, не "плачучы", з крывадушным прыдыханнем выказаць сваё захапленне "плачам" лірычнага героя Б.Пастарнака?

Але, на шчасце, вершы чытаюць толькі тыя, хто "плача" на самай справе. І вось гэтым, сапраўдным, гуманістам прызначаецца другі радок: "писать о феврале навзрыд". "Писать о феврале" — услаўляць адвечнае жыццё на зямлі. Але галоўнае слова ў радку — "наўзрыд". У ім — адказ на тое, як трэба "плакаць", гэта значыць — як жыць. Жыць наўзрыд! З усяе сілы! Ад поўнага сэрца! На найвышэйшай ноце! Вось яна — галоўная методыка — і для ўрока літаратуры, і для жыцця ўвогуле. Разумовую, халоднакроўную інфармацыю можна перадаваць і без вобразаў, абапіраючыся толькі на адны паняцці.

У выразе "плакаць... наўзрыд" ёсць яшчэ адно, перасцерагальнае адценне зместу: "плакаць", тым больш "наўзрыд" — занятак вельмі небяспечны, бо ў свеце цынізму кожнага адкрытага душой спачувальніка ўспрымаюць па меншай меры падазрона, калі не варожа.

Пасля такой інтэрпрэтацыі радкоў Б.Пастарнака, мажліва, прагучыць пытанне з аўдыторыі: "А вы ўпэўнены, што Б.Пастарнак, ствараючы гэтыя філасофскія вобразы, меў на ўвазе менавіта тое, што прачыталася вам?" Адказ, на нашу думку, можа быць толькі такім: "Не ўпэўнены. Больш таго: ведаю, што мастак не ў стане адчытаць усё глыбіню створанага ім вобраза". Адказ народзіць новае пытанне: "Дык што ж, зараз пры ўспрыняцці тэксту дапушчальна поўная анархія?"

І на гэтае пытанне ёсць адказ: "Аніякай анархіі!" Інтэрпрэтацыя сама па сабе не ўратуе. Яна толькі Арыядна з клубком пуцяводнай ніткі у руцэ. У лабірынт на сустрэчу з Мінатаўрам педагагічных праблем выйдзе Тэзей — настаўнік літаратуры. Сутнасць пуцяводнай ніткі — каб не забыцца на слова "плакаць". Без апостальскага служэння настаўніка самая наймудрэйшая інтэрпрэтацыя вартасці мець не будзе.

Арыядна разгубленая

Арыядна асаблівых цудаў Тэзею не прапанавала. Яна параіла яму замацаваць каля ўваходу ў лабірынт канец ніці, каб без турбот вярнуцца пасля перамогі над Мінатаўрам. Дачка Мінаса па-жаноцку разумела адвечна галоўнае: якія б подзвігі ні рабіў герой, найважнейшае для яго — знайсці выйсце да спакойнага жыцця, прыйсці дадому, да кахання і сям'і.

Але каціўся час, і незлічоныя легіёны Тэзеяў выпраўляліся ў лабірынты прыроды, навукі, мастацтва, не захапіўшы з сабою ніткі Арыядны. Яны перабудоўвалі, пераварочвалі, асушалі, абвадняялі — перамагалі наймайцнейшых Мінатаўраў быцця. Але шляху да жыватворных вытокаў народнай маралі ўжо не знаходзілі. Гісторыя школьных навацый, як і дасюль, была такою ж. А сёння ці патрэбна нам тая Арыядна? Здаецца, што зараз яна — разгубленая і збалелая — стаіць здалёку ад няўрымслівага чалавецтва з дарэмным клубком пуцяводных ніттак у руцэ... Але ніхто, хто скіраваўся ў лабірынт, не прыкмячае пакутніцы.

У савецкія часы з той пуцяводнай ніткаю было нібыта ўсё ў парадку: яе ролю выконвала вучэнне класікаў марксізму. Раптам (нечакана для многіх) нітка абарвалася. Відавочнасць гэтага факту аказалася хоць нечакай, але бясспрэчнай. У "Настаўніцкай газеце" ад 27 студзеня 2001 г. было змешчана інтэрв'ю з акадэмікам А.І.Падлужным, які ўзначальвае Аддзяленне гуманітарных навук і мастацтва Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Паважаны навуковец прамовіў дакладна наступнае: "Пуцяводнай ніткі сёння для гуманітарыяў няма". Так, старой няма. А новая? Яе трэба ствараць.

А.І.Падлужны пра гуманітарыяў гаворыць: "Яны самі фактычна павінны фарміраваць грамадскую свядомасць і спрыяць прагрэсіўнаму развіццю нашага грамадства". Вось гэтая фраза (пры ўсёй яе глыбокай слушнасці) выклікае трымценне сэрца і вядзе да бездані пытанняў. "Павінны самі..." Колькі разоў чалавецтва чула падобную выснову? "Никто не даст нам избавленья — ни бог, ни царь и ни герой. Добьёмся мы освобожденья своею собственной рукой". Словы гэтыя, як вядома, — з партыйнага гімна бальшавікоў. Вызваленне не дабіліся... Можа, таму, што не ведалі, ад чаго (у сэнсе маралі) трэба вызваляцца? Прафесар Прэабражэнскі з аповесці М.Булгакава "Сабачае сэрца" зрабіў Шарыкава таксама "сваёю ўласнаю рукой". Колькі ўвогуле прапаноў наконт выйсця з лабірынту выказалі найсвятлейшыя розумы чалавецтва! Але сёння мы зноў кажам: пуцяводнай ніткі няма.

А.І.Падлужны прамаўляе актуальную думку пра тое, што прыйшоў час распрацоўваць новую ідэалогію: "... ідэалогія існуе абавязкова. І кіраўніцтва краіны, і філосафы адчулі, што пытанне стаіць вельмі востра". Так, распрацоўваць трэба. Хто ж з гэтым спрачаецца? Толькі на якіх духоўных асновах? З улікам якой псіхалагічнай мадэлі чалавечай адзінкі? І галоўнае: калі такая ідэалогія з'явіцца? Ці будзе яна прынята сёння маладымі людзьмі?

Гаворым: школа павінна рыхтаваць вучня да рэальнага жыцця. А якое жыццё сёння — рэальнае? Як і два тысячагоддзі таму, ёсць рэальнасць шляхетных гуманістаў, якія цягнуць крыж у імя справядлівасці, і рэальнасць сытага "крутога" цынізму, які крычыць у бок гуманістаў — "Распні!" Рэальнасць апосталаў, і аднаго з іх — Юды. Понцій Пілат, умываючы рукі, таксама нікуды не падзеўся. Жывуць між намі фарысеі, пра якіх у царкоўнай літаратуры гаворыцца: "Они имели притязание на необычную святость и со строгою заботливостью исполняли многочисленные обряды, очищения (...), но во многих случаях своим чрезвычайным исполнением преданий человеческих поступали вопреки закону Божьему и делалися рабами лицемерия, корыстолюбия и гордости" ("Библейская энциклопедия, — М., 1991, с.793).

Як давесці да вучня, што гуманістам быць пачэсна, але небяспечна, бо крычаць "Распні!" — гэта ж забіваць у самім сабе мажлівасць быць духоўна самастойным? Можа, для гэтага трэба сёння ўважліва ўчытацца ў Святое Пісанне? Прынамсі, такі шлях прапануюць сёння многія педагогі. У "Настаўніцкай газеце" ад 4 жніўня на гэты конт выказвалася выкладчыца рускай мовы і літаратуры з горада Жодзіна Марына Трубач. Не, не задавальняюць тыя формы навучання, у аснове якіх ляжыць філасофія матэрыялізму. Матэрыялізм вучыць, — зазначае аўтар артыкула, — "пазнаваць рэальнасць з пункту гледжання рэальнага. Адсюль — традыцыйнае навучанне мае сваю стратэгію фарміравання, гэта значыць фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў ставіцца на першае месца. Фарміруецца атэістычны вобраз мыслення". А настаўнік-атэіст "заўсёды дапускае метадычную памылку: ён уважліва разглядае асобныя галіны і лісты, не звяртаючы ўвагі на карані, якія жывяць крону". А "імя нашым адукацыйным караням — праваслаўе".

І як тут не пагадзіцца з шаноўнай настаўніцай з Жодзіна, як не пакланіцца яе натхнёнаму чаканню чалавецтва, шляхетнага душою, вучня, асноваю жыцця якога стануць дзесяць запаведзяў Хрыстовых! Праваслаўе... Святая вера збавення. Шчасце, вялікае шчасце, што мы маем гэтую веру! Але калі размова пойдзе пра канкрэтную практыку школьнага выкладання літаратуры, праблема ўяўляецца не такою ўжо адназначнаю і яснаю.

Праваслаўе — комплекс паняццяў пра тыя ці іншыя маральныя пастулаты. Як і ўсе рэлігійныя сістэмы, яно — з'ява ідэалагічная, тэарэтычная. А тэорыя, як здаўна вядома, — яшчэ не практыка. Прыпомнім, што ў адным са сваіх вершаў А.Твардоўскі зазначыў:

Всё, что на свете
сделано руками,
Рукам под силу
обратить на слом,
Но дело в том,
что сам собою камень,
Он не бывает ни добром,
ни злом.

Так і з праваслаўем. Праваслаўнымі былі Мазепа і Качубей з паэмы А.С.Пушкіна "Палтава". Але практыка іх маральнага жыцця была неаднолькавай... "Мёртвыя душы" М.В.Гогаля таксама па святах у царкву заходзілі. А што да "настаўніка-атэіста" з яго "метадычнымі памылкамі", дык дамовімся адразу: атэістаў ніколі не было і быць не можа ў прыродзе. Былі людзі, якія абвяргалі старых багоў і лічылі, што вераць толькі ў чалавека. Але (можа, самі таго не заўважаючы) стваралі новых багоў і пачыналі адчуваць сябе жрацамі, выбраннікамі новай рэлігіі. Ну, гэта пра фарысеяў... А народ? У вершы М.Святлова "Грэнада" чытаем:

Я хату покинул,
пошёл воевать,
Чтоб землю крестьянам
в Гренаде отдать.

Вядома: герой гэтага верша ўпэўнены, што ён атэіст. Але, клапоцячыся пра невядомую яму іспанскую правінцыю, ці не ідзе ён за біблейскім заклікам "возлюби ближнего своего"? Так што Кастрычніцкая рэвалюцыя (калі мець на ўвазе маральныя аспекты гэтага факту, была, па сутнасці, толькі няўдалай спробай рэлігійнага пераваroту, пры якім хрысціянства ўзвышанае было заменена на хрысціянства вульгарызаванае. Нездарма ж прыняты ў 1961 годзе "Маральны кодэкс будаўніка камунізму" быў відавочна блізкі да згаданых вышэй дзесяці запаведзяў.

Такім чынам, праваслаўе, як такое, новых шляхоў, на наш погляд, у школьнае выкладанне літаратуры не прынясе. Нікуды не падзецца ад аксіёмы: "Павінны самі..." Але хоць і павінны, ды трэба паставіць перад сабою найгалоўнейшае з пытанняў: якая ідэя заўсёды была (ці будзе!) "пуцяводнай ніткай" на гістарычным шляху чалавецтва? Адказ ёсць: гэта ідэя духоўнага (і як вынік, фізічнага) выжывання чалавецтва. Агульнае выжыванне складаецца з гадоў, дзён, гадзін, хвілін быцця кожнай асобнай чалавечай істоты.

Хвіліна майго (яе, яго) існавання — непаўторная. Але менавіта яна ўяўляе сабою найпраўдзіўшую частку жыцця эпохі. Перад яе жывою непрадказальнасцю замаўкаюць усе моцныя сёння "асобасна арыентаваныя тэхналогіі выкладання літаратуры". Сутнасць "пуцяводнай ніткі" — простая: жыві так, каб не смуткавала маці твая. Не ўвогуле — маці, а менавіта твая, адзіная, думкай пра тваё шчасце прасякнутая. Гэта датычыцца і настаўніка, і вучня, і ўсіх людзей зямлі. Такая "нітка" ніколі нікуды не знікала. Культ маці — адзіная рэлігія, без якой ні жыць, ні вучыць.

Ухваляючы праваслаўе як сучасны "адукацыйны корань", М.Трубач спадзяецца на тое, што якасна зменіцца перш за ўсё сам настаўнік. Толькі што маецца на ўвазе пад гэтым якасным змяненнем? Да царквы звярнуцца? Пакінуць атэістычныя хімеры? Так, светапогляд настаўніка можа кіравацца да рэлігіі. Але псіхалагічны сюжэт жыцця ад гэтага не зменіцца. Адны будуць крыж цягнуць, другія — "Распні!" крычаць. Так застанецца назаўсёды. І толькі сэрца маці будзе ахінаць дабрынёю і адных, і другіх, бо ўсе мы — дзеці.

Такім чынам, на свеце ёсць (заўсёды была і будзе) толькі адна пуцяводная нітка — **сумленне**. Сумленне — гэта сорам перад уласнай маці за кожны наш ганебны крок у жыцці. Родная маці і маці-Радзіма — вось дзве роўнавялікія існасці, якія кіруюць нашым сумленнем. "Адукацыйныя карані" знаходзяцца не звонку, а ўнутры асобы. Сорам перад маці — галоўны "адукацыйны корань". Маці-Арыядна стаіць каля нас. У руцэ яе — клубок з пуцяводнаю ніткаю...

Прафесіі "настаўнік рускай літаратуры" няма

Прыгожыя дэкарацыі, як вядома, далёка не заўсёды ўвасабляюцца ў такія ж прыгожыя здзяйсненні. Гэта датычыцца і выкладання рускай і беларускай літаратур.

Калі ў якім-небудзь беларускім выданні чытаеш фразу "праблема вывучэння (ці выкладання) рускай літаратуры", шчыра здзіўляешся, бо ведаеш, што такой праблемы не існуе ў прыродзе. Успрыняцце мастацкага твора — з'ява канкрэтная, нацыянальна абумоўленая. Таму існуе толькі "праблема вывучэння (ці выкладання) рускай літаратуры ў Беларусі (у Чэхіі, Венгрыі і г.д.)".

Часам чуеш выказванні накшталт такога: "А дзеля чаго беларускія навукоўцы вывучаюць рускую літаратуру? У Расіі паяўляюцца значна лепшыя распрацоўкі, бо літаратуразнаўцы зыходзяць са сваіх родных, рускіх нацыянальных каранёў". На гэтыя разважанні можна сказаць толькі адно: кожны з народаў бачыць рускую літаратуру па-свойму.

Калі чытаеш створаную ў Беларусі працу па рускай літаратуры і не адчуваеш, ментальнасць якога народа адлюстравалася ў светапоглядзе навукоўца — перажываеш прыкрае пачуццё. Тое ж і са школаю. Часам настаўнік, выкладаючы, скажам, творчасць А.С.Пушкіна, як бы забываецца на тое, што ён на ўроку звяртаецца да беларусаў і працуе на ўмацаванне беларускасці. А беларускасць — гэта любоў нашага народа да ўсіх людзей зямлі, якая грунтуецца на непахісным адчуванні беларускай нацыянальнай годнасці.

Падручнікі, манаграфіі і г.д. па рускай літаратуры, якія выйшлі ў Расіі, канешне, дапамогуць беларускаму настаўніку-русаведу. Але вычарпаць праблему выкладання рускай літаратуры ў Беларусі гэтыя матэрыялы не ў стане: да мастацтва нашага суседа мы ідзем праз сваю культуру, праз нацыянальныя этычныя ўяўленні:

І тчэ, забыўшыся, рука,
Заміж персідскага узора
Цвяток радзімы васілька.

У гэтых радках М.Багдановіча — сутнасць праблемы. Хоць, вядома, руская літаратура — не экзатычны персідскі ўзор для нас... Духоўныя сувязі рускай і беларускай літаратур сёння актыўна вывучаюцца. Але пакуль што вывучэнне гэтае ідзе на ўзроўні збірання фактаў (нашчадкі Пушкіна ў Беларусі, А.Грыбаедаў у Брэсце і г.д.). Зборы такія — вельмі пачэсныя і карысныя. Яны прыдадуцца будучым даследчыкам, якія, абапіраючыся на сабраныя факты, падыйдуць да праблемы ўжо грунтоўна, на ўзроўні дасягненняў сучаснага сусветнага літаратуразнаўства.

Да прыкладу. Вядома, што ў сваім лісце да маці А.Блок, які праходзіў вайсковую службу на Палессі, у жніўні 1916 г. параўнаў Пінск з градам Кіцежам. У гэты ж час М.Багдановіч стварыў апавяданне "Гарадок", дзе расказаў пра старажытнаславянскае паселішча, якое па сваёй велічнай сутнасці магло б быць тым самым славутым Кіцежам.

Ліст А.Блока і апавяданне М.Багдановіча — факты знешне паміж сабою не звязаныя, апроч таго, што паўсталі яны ў адзін і той жа год, на адной і той жа — беларускай — зямлі. Але ўнутраная сувязь фактаў у гэтым выпадку відавочная: два геніі стварылі як бы "агульны вобраз" успрыняцця народамі-братамі ў 1916 годзе праблемы вайны і міру. Аксіялагічная аснова вобразаў старажытнасці ў кожнага з майстроў — роднасная: Кіцеж Блока і Гарадок Багдановіча аказаліся альтэрнатывай усяму таму ваеннаму бедламу, сучаснікамі якога давялося быць паэтам.

Падабенства вобразаў, пра якія ідзе гаворка, аказваецца не палітычным, не ідэалагічным, а сутнасным (па эстэтыка-псіхалагічным успрыняцці свету), пацвярджэннем нават не блізкасці, а неабходнай узаемадапаўняльнасці дзвюх культур. Пытанне пра тое, якая з літаратур лепшая — руская ці беларуская — праява цынізму, ненавуковасці і маральнай безадказнасці. Гісторыя літаратуры — не стадыён, а нацыянальныя культуры — не футбольныя каманды. Для кожнага з народаў свету яго мастацтва — найлепшае. Душу беларуса можна ўвасобіць толькі на беларускай мове, таму што мова гэтая — і ёсць адлітая ў слове душа народа.

Прыведзены вышэй прыклад з творчасці двух майстроў не заклікае да параўнальных характарыстык ці да трывіяльных дэкларацый пра духоўную блізкасць народаў. Гістарычная сітуацыя беларусаў і расіян склалася унікальным чынам: побач з высока адметнымі, самастойнымі і непаўторнымі беларускім і расійскім народнымі характарамі, заснаванымі на пачуцці нацыянальнай годнасці, духоўнай самастойнасці кожнага з двух вялікіх этнасаў, існуе і такі нацыянальны маральна-псіхалагічны феномен, які можна было б умоўна акрэсліць як "беларуска-рускі менталітэт". У даным выпадку маюцца на ўвазе тыя народныя масты, якія духоўна аб'ядноўваюць рускіх і беларусаў.

Такі падыход аніякім чынам не прыніжае нацыянальных пачуццяў кожнага з народаў. Наадварот — і рускаму, і беларускаму менталітэтам ён дадае глыбіні і выратавальнага пачуцця чалавечнасці.

У рэальнасці ж адбываюцца з'явы, на наш погляд, трывожныя. Некаторыя настаўнікі рускай літаратуры ведаюць беларускую мову павярхоўна, а гэта значыць практычных кантактаў з беларускай літаратурай у такіх русаведаў амаль што няма. Беларусаведы часам таксама абмяжоўваюцца веданнем толькі свайго прадмета і не цікавяцца мастацтвам слова Расіі. Веды і тых, і другіх не выходзяць за межы таго, што атрымана імі ў студэнцкія гады. Такі стан рэчаў адмоўна адбіваецца не толькі на выкладанні літаратур у школе і ВНУ, але і ўскладняе міжнацыянальную праблематыку ў свядомасці грамадства. Скажам, практычна за межамі вучэбных праграм аказалася рускамоўная беларуская літаратура. Беларусаведы не даследуюць яе, бо яна рускамоўная, русаведы — таму, што беларуская. А між тым, гэтая літаратура існуе і аб'ектыўна патрабуе свайго навуковага вывучэння, вывучэння не ізаляванага, а ў кантэксце літаратуры беларускамоўнай і ў праявах расійскага мастацтва слова.

* * *

Вельмі хацелася б убачыць на старонках "Настаўніцкай газеты" пастаянную рубрыку "Узаемадзеянне літаратур", якая, улічваючы інтэграцыйныя памкненні народаў былога Саюза, мела б значную гуманістычную перспектыву. Задачаю рубрыкі нам бачыцца ўзбагачэнне нацыянальных культур на ўроках рускай і беларускай літаратуры. У рубрыцы можа ісці размова і пра сусветную літаратуру (у дачыненні да беларускіх культурных патрэб).

Пажадана было б убачыць і нататкі з урокаў, тэмы рэфератаў, сачыненняў, віктарыны і да т.п., накіраваныя на фарміраванне ў вучняў жадання асэнсоўваць не толькі плён кожнай з літаратур-сёстраў, але і агульны іх запавет.

Прывядзем некаторыя магчымыя тэмы рэфератаў:

1. Аповесць І.Мележа "Блізкае і няблізкае" і руская літаратура пачатку 50-х гадоў.
2. М.Горкі і Я.Купала ў 1906 г. (Вобраз Нілаўны ў рамане М.Горкага "Маці" і верш Я.Купалы "Мая малітва").
3. Вобраз старажытнасці ў творчасці А.Блока і М.Багдановіча 1916 года.
4. Маральная праблематыка лірыкі У.Набокава і М.Сяднёва (верш У.Набокава "Расстрэл" і верш М.Сяднёва "Малітва").
5. Вобраз жаночага лёсу ў апавяданнях Л.Калюгі "Цеснаватая куртачка" і А.Платонава "Пясчаная настаўніца".

Матэрыялы рубрыкі з цягам часу маглі б скласці вучэбны дапаможнік.

Падводзячы вынік усяму выказанаму вышэй, падкрэслім: на практыцы прафесіі "Настаўнік рускай літаратуры" няма. Ёсць прафесія "Настаўнік рускай літаратуры ў Беларусі". Калі лёс закіне русаведа ў іншую краіну, яму спатрэбіцца шмат часу і высілкаў, пакуль ён духоўна "увойдзе" ў той народ, сярод якога апынуўся.

P.S. Бязлітасная ўлада сумлення

Напрыканцы размовы хацелася б выказаць некаторыя думкі пра настаўніка літаратуры.

Выкладанне літаратуры — адзін з раўнапраўных відаў мастацтва. Настаўнік літаратуры — мастак. Так грамадству да яго трэба і ставіцца.

Перад загадкавай безданню мастацкага вобраза — роўныя і настаўнікі, і вучні: усе яны на ўроку — пілігрымы да крыніцы духоўнага выратавання. Розніца толькі ў тым, што настаўнік-пілігрым значна больш за вучня адукаваны. Але ўсё ж ён — тое ж самае дзіця, здзіўленае прыгажосцю. Вось чаму выклікае сумненне ўладарнае слова "аналіз". Ці не лепш — "спасціжэнне"? Плач Яраслаўны аналізаваць, на наш погляд, немагчыма; а вось анёльскай глыбінёй сваёй душы спасцігаць яго неабходна.

Неадкладная задача — высвятленне адносін паміж духоўнасцю літаратуры і ўладай тэхнікі. Пакуль што камп'ютэр перамагае: каб дагадзіць яму, мы ствараем зрэзы, тэсты, тэхналогіі... Гэта рух наперад? А можа — не? Адзін з персанажаў рамана А.М.Талстога "Пётр I" — Якаў Броўкін выказваецца: "Да мне одна математика дороже всех баб на свете..." Так што было ўжо ўсё гэта, было.

Прызначэнне настаўніка літаратуры — лячыць. Мацерная лаянка ў грамадскім месцы — не знак дрэннага выхавання, а праява хваробы. Брудныя словы памятае кожны з нас, але псіхічна здаровы чалавек кантралюе сваё словаўжыванне, а хворы такой магчымасці пазбаўлены. Усё сённяшняе дэструктыўнае — ад мацернай лаянкі да канфліктаў у грамадстве — сімптомы псіхічнай анамаліі чалавецтва.

Сучасны свет падобны да вагаў, шалі якіх застылі ў трывожнай раўнавазе. На адной з іх — згубнае нахабства (часам у фарысейскім аблічча культуры), на другім — збавіцельнае высакародства душы. Адзінае слова настаўніка парою здольна парушыць гэтую раўнавагу ў бок гуманізму.

Але дзе ж тое слова адшукаць? Настаўнік літаратуры — жывы чалавек. Яму, як і іншым, і соладка паесці хочацца, і мякка паспаць. Толькі вось Хрысту гэтак не ўдалося. І ведаем мы, якія абразы несліся з боку натоўпу, калі акрываўлены прапаведнік цягнуў свой крыж. Збавіцель слова ведаў...

"Дык ён жа Сын Божы! — А мы — усяго толькі людзі! Не болей!" Чым больш клічнікаў ставім мы, размаўляючы з самім сабою такім чынам, тым больш забірае нас пад сваю ўладу нашае жорсткае, можа, нават бязлітаснае сумленне. Аказваецца, толькі яно — корань усіх методык, адзіны прадмет вывучэння на ўроку літаратуры. Здолее школа выхаваць у вучня сумленне — значыць, школьнік прыходзіў у клас недарэмна. Не здолее — дык навошта тады ўсе найноўшыя адукацыйныя вынаходніцтвы?..

Новыя кнігі

Семнаццаты аднатомнік: Іван Мележ

Аматарам беларускай літаратуры не трэба прадстаўляць серыю кніжных выданняў "Беларускі кнігазбор", выпуск якой ажыццяўляе выдавецтва з аднайменнай назвай. Як не толькі добра ведаюць, але і з нецярпеннем чакаюць выхаду кожнага новага тома. Серыя ўражвае сваёй змястоўнасцю: удалым падборам аўтараў — беларускіх і замежных пісьменнікаў, сярод якіх ёсць самыя значныя, якія атрымалі шырокае прызнанне, так і па розных прычынах малавядомыя ці зусім не прадстаўленыя чытачу. І ўрэшце яна вабіць сваім знешнім выглядам, бо выканана ў лепшых традыцыях афармлення серыйных выданняў. "Беларускі кнігазбор" ужо пазнаёміў усіх зацікаўленых з выбранымі творамі Яна Чачота, Максіма Багдановіча, Вацлава Ластоўскага, Уладзіміра Жылкі, Яна Баршчэўскага, Кузьмы Чорнага, Янкі Брыля, Элізы Ажэшка, Паўлюка Труса, Кастуся Каліноўскага, Мікалая Улашчыка, Ёгана Вольфганга Гётэ.

Пабачылі таксама свет зборнікі "Філаматы і філарэты", "Беларускія летапісы і хронікі". Зусім нядаўна чытачам было прапанавана выбранае з фундаментальнага навуковага даследавання "Беларусы", аўтарам якога з'яўляецца ўраджэнец Навагрудчыны, акадэмік Расійскай Імператарскай акадэміі навук Яўхім Карскі. Выпуск "Беларусы" быў прымеркаваны да 100-годдзя першага выдання працы. У кнігу ўвайшлі першы і трэці тамы даследавання, якія выходзілі ў 1903 і 1916 гадах і пасля гэтага ніколі не выдаваліся. У першым томе даецца агульнае азнаямленне з Беларуссю і беларусамі, ёсць гістарычны, геаграфічны, маўны. Том трэці прысвечаны пытанням культуралогіі, этнаграфіі, фальклору.

Нядаўна, семнаццаты аднатомнік серыі складаюць выбраныя творы народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа. Яго выпуск зараз ажыццявіла выдавецтва "Беллітфонд".

У кнігу ўключаны выдатнейшы раман пісьменніка "Людзі на балоце", першы з цыкла "Палеская хроніка". Увайшлі сюды і лепшыя апавяданні І.Мележа — "У завіруху", "У гарах дажджы", "Спатканне за горадам", "Чулае сэрца", старонкі з "Дзённіка" і з "Запісных кніжак", а таксама зборы літаратурна-публіцыстычных артыкулаў і лістоў, у якіх найбольш дакладна выяўлена эстэтычная пазіцыя пісьменніка.

Новы том яшчэ толькі-толькі з'явіўся і нават мае пах свежай друкарскай фарбы. Аднак ужо рыхтуецца да друку наступныя выданні. Неўзабаве выйдуць выбраныя творы Алеся Гаруна, Фадзея Булгарына, Цёткі, зборнік "Старажытная літаратура Беларусі". Таму, дарагія чытачы, не прамаргудзьце, як папярэджваюць выдаўцы, з набыццём тамоў "Беларускага кнігазбору", бо іх тыраж абмежаваны.

А.ШЫЦІК.

Праграма тэлеперадач на тыдзень

ПАНЯДЗЕЛАК, 10 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.00 Навіны.
9.10 Рэзананс.
10.00 "Марская паліцыя".
10.45 Тэлебарометр.
11.05 "Чалавек мора".
12.00 Навіны.
12.15 Час мясцовы. Рэпартажы з правінцыі.
12.40 Чароўная шкатулка "Саюзмультфільма".
13.10 Сфера.
13.35 "Мальва". Маст. фільм.
15.00 Навіны.
15.20 "Жулі Ляско". 1-я серыя.
17.00 "Марская паліцыя".
18.00 Навіны.
18.20 Зона Ікс.
18.30 "Тайныя спружыны палітыкі".
19.00 Кінакамедыя "Дзевяць ярдаў".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.00 "Чалавек мора".
22.45 Стадыён.
23.10 Планета "АРТ".
23.40 Навіны.

ГРТ

8.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Поле цудаў".
10.10 "Выратавальнікі. Экстрэмальны выклік".
10.50 "Бібліяманія".
11.00 Навіны.
14.50 Кінааповесць "Сяржант міліцыі". 1-я серыя.
16.00 "Вялікае мыццё".
17.00 Навіны.
17.20 "З лёгкай парай!"
17.50 "Ералаш".
18.00 "Зямля кахання".
19.00 "Чакай мяне".
20.00 "Час".
20.40 "Покліч джунгляў".
21.35 "Сакрэтныя матэрыялы".
22.30 Навіны.
22.55 "На футболе".
23.35 "Поўная бяспека". Серыял.

РАСІЯ

7.00, 8.00 "Весткі".
7.15 "Экспертыза РТР".
7.30 "Масква—Мінск".
7.45 "Праваслаўны каляндар".
7.50 "Сямейныя навіны".
8.15 Камедыя "Гранд Атэль".
10.00 "Весткі".
10.30 "Марасейка, 12". "Ген смерці". 2-я серыя.
16.00 "Весткі".
16.30 "Экспертыза РТР".
17.00 "Вяртанне ў Эдэм".
18.00 "Два раялі".
19.00 "Весткі".
19.30 "Мясцовы час".
19.50 Серыял "Піраты".
21.50 "Фіціль".
22.00 "Весткі".
22.30 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
22.40 "Спорт за тыдзень".
23.40 Драма "Хачу быць горш за ўсіх".
1.25 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 "Навіны культуры".
7.20 Фільм-казка "Каралеўства Крывых люстэркаў".
8.35 "Вясёлая карусель". Мультфільм.
8.50 "Сферы".
9.30 Дак. фільм "Фуга".
10.45 Ян Сібеліус. Сімфонія 1.
11.40 Кінараман "Браты Карамазавы". 1-я серыя.
13.00 Відэафільм "Паэзія і праўда жыцця. Сяргей Дзягілеў". Частка 1-я.
13.45 "Разам з Фафалем".
14.00 "Ох, ужо гэтыя дзеткі!".
14.30 "Асеннія партрэты". "Маналог даўжынёй як жыццё".
15.00 Навіны.
15.10 Кіно — дзецям. "Марскі леў Солці".
15.30 "Ліса і заяц". Мультфільм.
17.00 "Свет авіяцыі"
17.40 "Выбраныя месцы з..." Лідзія Лібедзінская.
17.55 Ф. Шапен. Саната сі-бемоль мінор.
18.15 "Мой Эрмітаж".
18.50 "Былое у асобах". "Шпіён, які гуляе сам па сабе".
19.45 "Добрай ночы, малышы!"
20.00 В. Шэкспір. "Антоній і Клеапатра".
21.10 "Антоній і Клеапатра" Спектакль. Частка 2-я.
22.30 "Ад кінаавангарда да відэаарта". "Аліса ў Ганконгу".

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00, 7.30, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00, 23.05 Сёння.
5.15 Крымінал.
5.20 Карданны вал.
5.35 Прэм'ера НТБ "Афіша". 5.40 "Нашы любімыя жывёлы".
5.50 Вялікія грошы".
6.20 Крымінал.
6.35 Нашы любімыя жывёлы". 6.40 У запас.
6.50 Вялікія грошы.
7.20 У запас.
7.25 Карданны вал.
7.40 Афіша.
7.50 Шчырае прызнанне.
8.20 Раслiннае жыццё.
9.25 Надоечы.
10.40 Лялькі.
11.20 Камедыя "Дзяўчаты з характарам".
13.25 Крымінал.
13.45 Ток-шоу "Проста Марына". 15.30 Серыял "Салон прыгажосці".
17.40 Крымінал.
18.35 Герой дня.
18.55 Серыял "Дальнабойшчыкі". 20.00 Прэм'ера НТБ. "Сквапнасць".
21.55 "Хуткая дапамога".
23.30 Прэм'ера НТБ. Гордан.

СТБ

15.00 Інфармацыйная праграма "168 гадзін Мінска".
15.50 Кулінарныя рэцэпты ад рэстарана "Лясны".
16.00 "Пітэр Пэн".
16.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
17.00 "Чарцяня".
18.00 Навіны СТБ.
18.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
18.30 "Выпадковы сведка".
19.00 "Тэма дня".
19.15 "Вечарніца".
19.30 Драма "Пасля буры".
21.45 "Фаталісты". Серыял.
23.00 "Навіны СТБ—24 гадзіны".
23.30 "Віртуальны свет".
23.45 Футбольны кур'ер.
0.15 Музычна-забаўляльная праграма "Начная размова з Аляксеем Лушніковым".

АЎТОРАК, 11 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.00 Навіны.
9.15 "Марская паліцыя". Серыял.
10.00 Арсенал.
10.25 Стадыён.
11.00 "Чалавек мора".
12.00 Навіны.
12.15 Добры дзень, Беларусь!
13.00 В. Шукшын у фільме "Мічман Панін".
14.30 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.00 Навіны.
15.20 "Мой любімы звер". Дак. серыял.
15.30 "Усе на арбіту!"
15.40 "Маленькія Эйнштэйны".
16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5x5".
17.00 "Марская паліцыя".
18.00 Навіны.
18.20 Зона Ікс.
18.30 "Масква—Мінск".
18.50 Трагікамедыя "Месяцавы тата".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.00 "Чалавек мора".
22.45 Спорт-кур'ер.
22.55 "Цішыня". Дак. фільм пра беларускага мастака Л. Марчанку.
23.20 Ток-шоу "Справы жыццёвыя".
23.50 Навіны.

ГРТ

8.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання". Серыял.
9.15 "Чакай мяне".
10.10 "Смехапанарама".
10.45 "Смачныя гісторыі".
10.50 "Бібліяманія".
11.00 Навіны.
14.50 "Сяржант міліцыі". Маст. фільм. 2-я серыя.
16.00 "Вялікае мыццё".
17.00 Навіны.
17.20 "Рускі экстрым".
17.50 "Зямля кахання". Серыял.
18.50 "Рускі транзіт". Серыял.
20.00 Час.
20.40 Камедыя "Шафёр паняволі".
22.30 Навіны.
22.55 "Цывілізацыя".
23.30 Прыгодніцкі фільм "Доўгая дуэль".

РАСІЯ

8.00 "Весткі".
8.15 "Два раялі".
9.00 "Селеста". Серыял.
10.00 "Весткі".
10.30 "Санта-Барбара". Серыял.
16.00 "Весткі".
16.30 "Экспертыза РТР".
17.00 "Вяртанне ў Эдэм".
18.00 "Аншлаг".
19.00 Весткі.
19.30 "Мясцовы час". "Весткі — Масква".
19.50 "Піраты" 2-я серыя.
21.50 "Фіціль".
22.00 Весткі.
22.30 "Мясцовы час". "Весткі — Масква".
22.40 Вострасюжэтны фільм "Выкрыццё".
0.50 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Камедыя "Бомба".
8.40 "Залаты п'едэстал". Вячаслаў Іваноў.
9.05 "Мы паедзем на "А" і "Б".
9.30 "Няхай жыве кіно!" Дак. фільм.
10.00 Р. Штраус. "Жыццё героя".
10.45 Серыял "Цудоўная прынцэса".
11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 "Навіны культуры".
11.40 "Браты Карамазавы". Маст. фільм. 2-я серыя.
12.55 "Паэзія і праўда жыцця. Сяргей Дзягілеў". Частка 2-я.
13.45 "Разам з Фафалем".
14.05 "Справа жыццёвая".
14.30 "Стэнаграма".
15.00 Навіны.
15.10 "Марскі леў Солці". Серыял.
15.30 "Кентэрвільскі прывід". Мультфільм.
15.50 "Мацней за смерць — каханне". Дак. фільм.
16.05 "Ноу-хау". Тэлечасопіс. 16.20 "Расійскі кур'ер". "Кранштат".
16.45 "Цудоўная прынцэса". Серыял. 1-я серыя.
17.40 "Выбраныя месцы з...". Мікалай Клімантовіч.
17.55 "Неўтаймаваная стыхія".
18.20 "Палацавыя тайны". "Катэдж у Царскім сяле".
18.50 "Былое ў асобах".
19.45 "Добрай ночы, малышы!".
20.00 "Цытытаты з жыцця. Праваахоўнік Ларыса Баграз. 20.40 Серыял "Траекторыя матылька".
22.00 "Нікіцкія вечары".
22.25 "Восень". Мультфільм для дарослых.

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00, 7.30, 9.00, 11.00 Сёння.
5.15 Крымінал.
5.20 Карданны вал.
5.35 Афіша.
5.40 Нашы любімыя жывёлы.
5.50 Вялікія грошы.
6.20 Крымінал.
6.35 Нашы любімыя жывёлы.
6.40 У запас.
6.50 Вялікія грошы.
7.20 У запас.
7.25 Карданны вал.
7.40 Афіша.
7.50 Серыял "Дальнабойшчыкі".
9.25 Фільм "Той самы Мюнхгаузен". 1-я серыя.
11.25 Дэтэктыў "Крымінальны талент". 1-я сервыя.
13.00, 15.00, 18.00, 21.00, 23.05 Сёння.
13.45 Ток-шоу "Проста Марына".
15.30 Серыял "Салон прыгажосці".
16.40 Серыял "Хуткая дапамога".
17.40 Крымінал.
18.45 Футбол. Ліга Чэмпіёнаў. "Лакаматыў" (Масква)— "Андэрлехт" (Бельгія).
21.55 Серыял "Хуткая дапамога".
23.30 Гордан.
0.20 Дзённік Лігі Чэмпіёнаў.
1.05 Футбол. Ліга Чэмпіёнаў. "Рома" (Італія)— "Рэал" (Мадрыд).

СТБ

6.00 "Паўзучае войска". Мультсерыял.
6.30 "Кот па імені Ік".
7.00 "Пітэр Пэн"
7.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
8.00 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
8.15 Навіны СНД.
8.30 "Аўтапанарама".
8.45 "Кінаафіша Мінска".
8.50 "Віртуальны свет".
9.00 Драма "Пасля буры".
11.30 "Выпадковы сведка".
12.00 Навіны СТБ.
12.15 "Скрыжалі".
12.45 Праграма "Тайны Старой плошчы". "Хто заказвае музыку".
13.50 "Фаталісты". Серыял.
15.00 Навіны СТБ.
15.15 Кулінарныя рэцэпты ад рэстарана "Лясны".
15.30 "Кот па імені Ік".
16.00 "Пітэр Пэн".
16.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
17.00 "Чарцяня"
18.00 Навіны СТБ.
18.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
18.30 "Хто я..."
18.45 "Аўтапанарама".
19.00 "Тэма дня"
19.15 Вечарніца".
19.30 Камедыя "Дуэты".
21.50 "Фаталісты". Серыял.
23.00 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
23.30 "Віртуальны свет".
23.45 Фільм "Каяніскаці".
1.30 Музычна-забаўляльная праграма.

СЕРАДА, 12 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.00 Навіны.
9.15 "Марская паліцыя".
10.00 Здароўе.
10.25 Сад мары.
11.00 "Чалавек мора".
12.00 Навіны.
12.15 Добры дзень, Беларусь!
13.00 Маст. фільм "Гонкі па вертыкалі".
14.05 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.00 Навіны.
15.15 "Смачна есці, дзеці!" Дак. серыял.
15.30 "Усе на арбіту!"
15.40 "Маленькія Эйнштэйны".
16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5x5".
17.00 "Марская паліцыя".
18.00 Навіны.
18.20 Зона Ікс.
18.30 Саюзнае веча.
19.00 Меладрама "Размова анёлаў".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.00 "Чалавек мора".
22.45 Спорт-кур'ер.
22.55 Крымінальнае дасье.
23.20 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
23.45 Навіны.

ГРТ

8.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Рускі транзіт". Серыял.
10.15 "Пакуль усе дома".
10.50 "Бібліяманія".
11.00 Навіны.
14.50 "Сяржант міліцыі". Маст. фільм. 3-я серыя.
16.00 "Вялікае мыццё"
17.00 Навіны.
17.20 "Чалавек і закон"
17.50 "Зямля кахання"
18.50 "Рускі транзіт".
20.00 Час.
20.40 Камедыя "Вялікія канікулы".
22.30 Навіны.
22.55 Ленінградскі метраном. Дак. фільм.
23.25 Трылер "Мова цела".

РАСІЯ

8.00 Весткі.
8.15 "Два раялі"
9.00 "Селеста".
10.00 Весткі.
10.30 "Санта-Барбара".
16.00 Весткі.
16.30 Экспертыза РТР.
17.00 "Вяртанне ў Эдэм".
18.00 "Аншлаг"
19.00 Весткі.
19.30 "Мясцовы час"
19.50 "Піраты". 3-я серыя.
21.45 "Фіціль".
22.00 Весткі.
22.30 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
22.40 Дэтэктыў "Святло ў канцы тунеля".
0.35 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 11.30, 17.30, 19.30, 23.00 "Навіны культуры". 7.20 Драма "У родным горадзе".
8.20 Ток-шоу "Гаўздагад".
8.50 "Міхаіл Рахкоў і яго балалайка". 9.45 Дак. фільм "Гэры Олдмэн".
10.40 "Цудоўная прынцэса". 2-я серыя.
11.40 "Браты Крамазавы". Маст. фільм. 3-я серыя.
13.00 "Жамчужына Каўказа".
13.45 "Разам з Фафалем".
14.00 "Ох, ужо гэтыя дзеткі!"
14.25 "Мая антагогія".
15.00 Навіны.
15.10 "Марскі леў Солці". Серыял.
15.50 "Гары Олдмэн". Дак. фільм.
16.40 "Цудоўная прынцэса". 2-я серыя.
17.40 "Машыны часу". "Вясёлая карусель".
18.05 "Штрыхі да партрэта мастака".
18.40 Станіслаў Лем. Тэлеспектакль "Бутэрброд".
19.45 "Добрай ночы, малышы!"
20.00 "Астравы".
20.50 "Траекторыя матылька". 3-я і 4-я серыі.
22.10 "Абсерваторыя".
22.35 "Алімпіёнікі". Мультфільм для дарослых.

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00 Сёння.
5.15 Крымінал.
5.20 Карданны вал.
5.35 Афіша.
5.40 Нашы любімыя жывёлы.
5.50 Вялікія грошы.
6.20 Крымінал.
6.35 Нашы любімыя жывёлы.
6.40 У запас.
6.50 Вялікія грошы.
7.20 Карданны вал.
7.30 Камедыя "Антон Івановіч злуецца".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.30 Фільм "Той самы Мюнхгаузен". 2-я серыя.
11.20 Фільм "Крымінальны талент". 2-я серыя.
13.25 Крымінал.
13.45 Ток-шоу "Проста Марына".
15.30 Серыял "Салон прыгажосці".
16.40 Серыял "Хуткая дапамога".
17.40 Крымінал.
18.35 Герой дня.
18.55 "Дальнабойшчыкі".
20.00 Сквапнасць".
21.35 Футбол. Ліга Чэмпіёнаў. "Спарта" (Прага, Чэхія)—"Спартак" (Масква).
23.50 Гордан.
0.40 Дзённік Лігі Чэмпіёнаў.
1.25 Футбол. Ліга Чэмпіёнаў. "Фейеноорд" (Нідэрланды)—"Баварыя" (Мюнхен).

СТБ

6.30 "Кот па імені Ік".
7.00 "Пітэр Пэн".
7.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
8.00 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
8.15 Навіны СНД.
8.40 "Кінаафіша Мінска".
8.50 "Віртуальны свет".
9.00 Камедыя "Дуэты".
11.30 "Выпадковы сведка".
12.00 Навіны СТБ.
12.15 "Дыскаверы" на СТБ.
12.45 Праграма Э. Разанава "Восем дзевак, адзін я".
13.50 "Фаталісты". Серыял.
15.00 Навіны СТБ.
15.15 Кулінарныя рэцэпты ад рэстарана "Лясны".
15.30 "Кот па імені Ік".
16.00 "Пітэр Пэн".
16.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
17.00 "Чарцяня".
18.00 Навіны СТБ.
18.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
18.30 "Выпадковы сведка".
19.00 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Тэма дня".
19.15 "Вечарніца".
19.30 Вестэрн "Лепшы стралок".
21.40 "Фаталісты".
23.00 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
23.30 "Віртуальны свет".
23.45 Меладрама "Джон і Мэры".
1.45 Музычна-забаўляльная праграма.

ЧАЦВЕР, 13 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.00 Навіны.
9.15 "Астравы на далёкіх азёрах". Кароткаметражны маст. фільм.
9.45 Лёс чалавека. Мікаэла.
10.10 Тэлевітамін.
10.35 Відэафільм "Галасы". Частка 1-я.
11.00 "Чалавек мора".
12.00 Навіны.
12.15 Добры дзень, Беларусь!
13.00 "Гонкі па вертыкалі". Маст. фільм. 2-я серыя.
14.05 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.00 Навіны.
15.15 "Смачна есці, дзеці!" Дак. серыял.
15.30 "Усе на арбіту!".
15.40 "Маленькія Эйнштэйны".
16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5x5".
17.00 Навіны.
17.15 Зона Ікс.
17.25 Футбол. Кубак УЕФА. БАТЭ (Барысаў) — "Мілан" (Італія). Трансляцыя з Мінскага стадыёна "Дынама".
19.30 Маст. фільм М. Каліка "Кахаць".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.00 "Чалавек мора".
22.45 Спорт-кур'ер.
22.55 Каралеўскае паляванне.
23.20 Навіны.

ГРТ

8.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Рускі транзіт".
10.20 "Чалавек і закон".
10.50 Бібліяманія.
11.00 Навіны.
14.50 Музычная камедыя "Вар'яцкі дзень".
16.00 "Вялікае мыццё".
17.00 Навіны.
17.20 "Самі з вусамі".
17.50 "Зямля кахання".
18.50 "Рускі транзіт". Заключная серыя. 20.00 Час.
20.40 Дэтэктыў "Крутыя. Справа 1. Смяротнае шоу". 2-я серыя.
21.40 "Незалежнае расследаванне". 22.30 Навіны.
22.55 "Формула ўлады". Прэзідэнт Францыі Жак Шырак.
23.25 Камедыя "Каралі жарту".
1.15 "Рэальная музыка".

РАСІЯ

8.00 Весткі.
8.15 "Два раялі".
9.00 "Селеста". Серыял.
10.00 Весткі.
10.30 "Санта-Барбара".
16.00 Весткі.
16.30 "Экспертыза РТР".
17.00 "Вяртанне ў Эдэм".
18.00 "Аншлаг".
19.00 Весткі.
19.30 "Весткі—Масква".
19.50 "Піраты. 4-я серыя.
21.45 "Фіціль".
22.00 Весткі.
22.30 "Весткі—Масква".
22.40 Баявік "Працэс знішчэння".
0.30 "Гарачая дзесятка".
1.25 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 "Навіны культуры".
7.20 Меладрама "Райская птушачка".
8.40 "Вакзал мары".
9.10 А. С. Пушкін "Анджэло". Чытае С. Шакураў.
9.50 "Астравы". Наталля Разанцава.
10.45 "Цудоўная прынцэса". 3-я серыя.
11.40 Дзіцячая кінааповесць "Кропля ў моры".
12.50 Іграе Дзяржаўны камерны аркестр Расіі.
13.45 "Разам з Фафалем".
14.00 "Ох, ужо гэтыя дзеткі!".
14.30 "Рускі прыдворны касцюм".
15.00 Навіны.
15.10 "Марскі леў Солці".
15.30 "Мартынка". Мультфільм.
15.45 Дак. фільм "Мой бягучы герой".
16.20 "Экспедыцыя "ЧЫЖ".
16.45 "Цудоўная прынцэса". 3-я серыя.
17.40 "Выбраныя месцы з..." Віктар Розаў.
17.55 Дак. фільм "Царскае паляванне".
18.15 Танцавальны ансамбль "Парсанс".
19.00 "Парыжскі часопіс".
19.45 "Добрай ночы, малышы!".
20.00 "Хуліган з Пакроўкі. Сяргей Арцібашаў".
20.40 "Траекторыя матылька". 5-я і 6-я серыі.
22.00 "Джазафрэнія".
22.30 "Казка казак". Мультфільм для дарослых.

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00, 7.30, 9.00, 11.00 Сёння.
5.15 Крымінал.
5.20 Карданны вал.
5.35 Афіша.
5.40 Нашы любімыя жывёлы.
5.50 Вялікія грошы.
6.20 Крымінал.
6.35 Нашы любімыя жывёлы.
6.40 У запас.
6.50 Вялікія грошы.
7.20 У запас.
7.25 Карданны вал.
7.40 Афіша.
7.50 Серыял "Дальнабойшчыкі".
9.30 Камедыя "Па сямейных абставінах". 1-я серыя.
11.25 Фільм "З вечара да паўдня". 1-я серыя.
13.00, 15.00, 18.00, 21.00, 23.05 Сёння.
13.25 Крымінал.
13.45 Ток-шоу "Проста Марына".
15.30 Камедыя "Бум".
17.40 Крымінал.
18.35 Герой дня.
18.55 "Дальнабойшчыкі".
20.00 Прэм'ера НТБ. "Увага! Вышук!".
21.55 Зусім сакрэтна. Інфармацыя да разважання.
23.30 Гордан.

СТБ

6.00 "Паўзучае войска". Мультсерыял.
6.40 "Кот па імені Ік".
7.00 "Пітэр Пэн".
7.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
8.00 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
8.15 Навіны СНД.
8.30 "Аўтапанарама".
8.45 Кінаафіша Мінска.
8.50 Віртуальны свет.
9.00 Вестэрн "Лепшы стралок".
11.05 "1/52".
11.30 "Выпадковы сведка".
12.00 Навіны СТБ.
12.15 "Радыё-кропка".
12.45 Клуб "Белы папугай".
13.50 "Фаталісты". Серыял.
15.00 Навіны СТБ.
15.15 Кулінарныя рэцэпты ад рэстарана "Лясны".
15.30 "Кот па імені Ік".
16.00 "Пітэр Пэн".
16.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
17.00 "Чарцяня".
18.00 Навіны СТБ.
18.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
18.30 "Экзотыка".
18.45 "Аўтапанарама".
19.00 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Тэма дня".
19.15 "Вечарніца".
19.30 Трылер "Рыкашэт".
21.45 "Фаталісты".
23.00 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
23.30 "Віртуальны свет".
23.45 Камедыя "Цётка Чарлі".
1.30 Музычна-забаўляльная праграма "Начная размова з Аляксеем Лушніковым".

ПЯТНІЦА, 14 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь! 9.00 Навіны.
9.15 "Марская паліцыя".
10.00 Сутнасць.
10.25 Тэлефестываль беларускай песні.
12.00 Навіны.
12.15 Добры дзень, Беларусь! 13.00 "Гонкі па вертыкалі". 3-я серыя.
14.05 "Скарбы сусветнай культуры".
15.00 Навіны.
15.15 "Прыемнага апетыту, дзеці!".
15.30 "Усе на арбіту!".
15.40 "Маленькія Эйнштэйны". 16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5x5".
17.00 "Марская паліцыя".
18.00 Навіны.
18.20 Зона Ікс.
18.30 "Загад". Маст. фільм. 2 серыі. 20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.00 "Інспектар Шыманскі". 2-я серыя.
23.30 Спорт-кур'ер.
23.40 Навіны.
23.55 Беларуская дваццатка.

ГРТ

8.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Рускі транзіт". Заключная серыя.
10.15 "Самі з вусамі".
10.45 "Смачныя гісторыі".
10.50 "Бібліяманія".
11.00 Навіны.
14.20 Камедыя "Калматы сябар".
15.50 "Ералаш".
16.00 "Вялікае мыццё".
17.00 Навіны.
17.20 "Дакументальны дэтэктыў".
17.50 "Зямля кахання".
18.50 "Поле цудаў".
20.00 "Час".
20.50 Драма "Матылёк".
23.35 Навіны.
23.55 Трылер "Цёмная гавань".

РАСІЯ

8.00 "Весткі".
8.15 "Два раялі".
9.00 "Селеста". Серыял.
10.00 "Весткі".
10.30 "Санта-Барбара".
16.00 "Весткі".
16.30 "Эксертыза РТР".
17.00 "Прэс-клуб".
18.00 "Сам сабе рэжысёр".
19.00 "Весткі".
19.30 "Мясцовы час". "Весткі — Масква".
19.50 Вострасюжэтны фільм "Па даных крымінальнага вышуку".
21.30 Творчы вечар І. Нікалаева.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 "Навіны культуры". 7.20 Камедыя "Першая паласа".
9.00 Сяргей Рахманінаў. Канцэрт 3 для фартэпіяна з аркестрам.
9.50 "Горад Святога крыжа". Дак. фільм.
10.45 "Цудоўная прынцэса". 4-я серыя.
11.40 "Замежнае дакументальнае кіно".
13.10 "Загадка архіва Мандэльштама".
13.45 "Разам з Фафалем".
14.00 "Ох, ужо гэтыя дзеткі!". 14.30 "Малыя музеі Санкт-Пецярбурга".
15.00 Навіны.
15.10 "Марскі леў Солці".
15.30 Мультфільм.
15.50 "Горад Святога крыжа". Дак. фільм.
16.45 "Цудоўная прынцэса". 4-я серыя.
17.40 "Выбраныя месцы з...".
17.55 "Сенсацыя. Сенсацыя? Сенсацыя...".
18.20 "Са сталі".
18.50 "Карабель дурняў" у садзе "Эрмітаж".
19.45 "Добрай ночы, малышы!"
20.00 "Білет у Вялікі".
20.40. "Траекторыя матылька". 7-я і 8-я серыі.
22.00 Мультфільм для дарослых.
22.30 "Джаз. Традыцыі і сучаснасць".

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 7.00, 7.30, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
5.15 Крымінал.
5.20 Карданны вал.
5.35 Афіша.
5.40 Нашы любімыя жывёлы.
5.50 Вялікія грошы.
6.20 Крымінал.
6.35 Нашы любімыя жывёлы.
6.40 У запас.
6.50 Вялікія грошы.
7.20 У запас.
7.25 Карданны вал.
7.40 Афіша.
7.50 "Дальнабойшчыкі".
9.30 "Па сямейных абставінах". 2-я серыя.
11.25 "З вечара да паўдня". 2-я серыя. 13.25 Крымінал.
13.45 Ток-шоу "Проста Марына".
15.30 Камедыя "Бум-2".
17.35 Крымінал.
18.40 Прэм'ера НТБ. "Свабода слова".
20.10 Крымінальная Расія. "Паляванне на сланоў". 1-я серыя.
21.45 "Жаночы погляд".
22.30 Камедыя "Студэнтка".

СТБ

6.00 "Ікс-мэн".
6.30 "Кот па імені Ік".
7.00 "Пітэр Пэн".
7.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
8.00 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
8.15 Навіны СНД.
8.30 "Дыскаверы" на СТБ.
8.50 "Віртуальны свет".
9.00 Трылер "Рыкашэт".
11.30 "Выпадковы сведка".
12.00 Навіны СТБ.
12.15 "Еўропа сёння".
12.45 Праграма "Лідэр".
13.50 "Фаталісты".
15.00 Навіны СТБ.
15.15 Кулінарныя рэцэпты ад рэстарана "Лясны".
15.30 "Кот па імені Ік".
16.00 "Пітэр пэн".
16.30 "Кароль Артур і рыцары без страху і папроку".
16.50 "Лікбезспажыўсаюз прадстаўляе...".
17.00 "Чарцяня".
18.00 Навіны СТБ.
18.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
18.30 "Выпадковы сведка".
19.00 "Тэма дня".
19.15 "Вечарніца".
19.30 Баявік "Кропка падзення". 21.35 "Сакрэтныя матэрыялы". 23.00 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
23.30 "Віртуальны свет".
23.45 Драма "Легенды Рыты". 1.45 Музычна-забаўляльная праграма.

СУБОТА, 15 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 Навіны.
7.10 Сутнасць.
7.40 "Рака надзеі". 3-я серыя.
8.35 Беларуская дваццатка.
9.00 Навіны.
9.15 "Закаханы зладзюжка". 1-я серыя.
10.50 Ваша лата.
11.30 Каралеўскае паляванне. 11.55 Сад мары.
12.25 "Максім Галкін і яго сябры". Перадача 2-я.
13.00 Відэафільм "Галасы". Частка 2-я.
13.25 "Інспектар Шыманскі". 2-я серыя.
15.00 Навіны.
15.15 Сталіца.
15.40 Здароўе.
16.05 Чароўная шкатулка "Саюзмультфільма".
17.15 "Сышчыкі". 2-я серыя.
18.10 Лёс чалавека.
18.35 З дакладных крыніц.
19.00 Навіны.
19.25 КВЗ. 1/3 фіналу Еўралігі.
21.00 Панарама.
21.55 Тайныя спружыны палітыкі.
22.20 Фільм "Крымінальнае чытво".
0.50 Відзьма-нявідзьма.

ГРТ

7.10 "Слова пастыра".
7.25 "Зорная гадзіна".
7.50 "Мікаэл Тарывердзіеў. Імгненні".
8.50 "Бібліяманія".
9.00 Навіны.
9.10 "Смехапанарама".
9.45 "Смак".
10.05 "У свеце жывёл".
10.45 "Здароўе".
11.30 "Каб помнілі...". Усевалад Ларыёнаў.
12.10 "Ералаш".
12.25 Камедыя "Летнія сны".
14.00 Навіны.
14.10 "Місіс Брэдлі. Лаўры і атрута". Маст. фільм.
15.05 "Дысней-клуб".
15.30 "Дакументальны дэтэктыў".
16.00 "Вялікае мыццё".
17.00 Навіны.
17.15 "Паскораная дапамога". 17.50 Камедыя "Рымскія канікулы".
20.00 "Час".
20.35 Баявік "Максімальнае паскарэнне".
22.30 Трылер "Змяіная крыніца".
0.20 Канцэрт Земфіры.

РАСІЯ

7.00 "Тата, мама, я — спартыўная сям'я".
7.45 "Тэлепузікі".
8.10 "Залаты ключ".
8.30 Камедыя "Князь Удача Андрэевіч".
9.50 "Сам сабе рэжысёр".
10.25 "Сто да аднаго".
11.15 "Добрай раніцы, краіна". 12.00 "Згублены свет". Маст. фільм.
13.00 "Весткі".
13.20 Дэтэктыў "Пяць хвілін страху".
15.00 "Бенефіс І. Алегравай".
17.00 "Мая сям'я".
17.55 "Аншлаг".
19.00 "Весткі".
19.25 "Люстэрка".
20.00 Камедыя "Вясельны пярэпалах".
22.05 Драма "Інтэрв'ю з вампірам".
0.25 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула-1".

КУЛЬТУРА

9.05 Мультфільм.
9.55 "Мой цырк".
10.20 "Бабуліны рэцэпты".
10.35 "Залаты п'едэстал".
11.00 "Графаман".
11.25 Кінааповесць "Наш дом".
13.00 Мультфільм.
13.10 "Архітэктурная галерэя".
13.30 "Навіны культуры".
13.45 "Час музыкі". Тэлечасопіс.
14.10 Дак. фільм "Падземка".
14.40 А. П. Чэхаў. "Вішнёвы сад". Тэлеспектакль.
16.10 "Вішнёвы сад". Частка 2-я.
17.30 "Рамантыка раманса".
18.00 "Сферы".
18.40 "Карабель дурняў" у садзе "Эрмітаж".
19.20 Драма "Маланка".
20.20 "Блеф-клуб".
21.00 "Навіны культуры".
21.20 "Асабістыя ўспаміны аб вялікім жыцці".
21.25 "У вашым доме".
22.05 Меладрама "Каханая жанчына механіка Гаўрылава".

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 21.00 Сёння.
7.20 "Вуліца Сезам".
7.45 "Жаночы погляд".
8.20 Без рэцэпта.
9.15 Шчырае прызнанне.
9.50 Вялікія бацькі.
10.20 Кватэрнае пытанне.
11.20 Прыгодніцкі фільм "Няўлоўныя мсціўцы".
12.55 Мультфільм.
13.25 Падарожжы натураліста.
14.00 Прэм'ера НТБ. "У пошуках страчанага".
15.30 "Ох, ужо гэтыя дзеці!".
16.05 Камедыя "Нароўні з бацькам".
18.25 Фільм "На мяжы вар'яцтва".
21.55 Прафесія — рэпарцёр.
22.50 Камедыя "Віва, Марыя!".
1.15 Прэм'ера НТБ. "Кома".

СТБ

6.45 Музканал.
7.15 "У гасцях у Тофіка".
7.30 "Сімпсаны".
8.00 "Інспектар Гаджэт".
8.30 "Аўтапанарама".
9.00 Баявік "Кропка падзення".
11.15 "Святло і цень".
11.30 "Экзотыка".
11.45 "Сакрэтныя матэрыялы".
12.45 "Скрыжаванне".
13.05 Кулінарныя рэцэпты ад рэстарана "Лясны".
13.20 Баявік "Танга над безданню". 1-я серыя.
15.15 "Хто я...".
15.30 "Добры дзень, доктар".
15.45 "Аўтапанарама".
16.00 "Інспектар Гаджэт".
16.30 "Джын Джын з краіны Пандаленд". 17.00 "Бафі".
18.00 Мастацкі фільм.
19.30 "Гадзіна пік".
20.30 "Тэма дня".
20.45 Музыка на СТБ.
21.10 Баявік "Турбулентнасць-2". 23.35 "Стромны гарадок Саўз Парк".
0.10 Начны музканал.
0.45 Музычна-забаўляльная праграма.

НЯДЗЕЛЯ, 16 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 Навіны.
7.15 "Рака надзеі". 4-я серыя.
8.05 "Аграсвет".
8.30 Арсенал.
9.00 Навіны.
9.10 "Закаханы зладзюжка". 2-я серыя.
10.40 Тэлевітамін.
11.05 "Усё нармальна, мама!".
11.45 Мультыклуб.
12.10 Фільм-казка "Летнія ўражанні аб планеце". 2 серыі.
14.25 "Вясёлка над Віцебскам". Вакальны ансамбль "Пумпурыні" (Латвія).
14.45 "І іншыя афіцыйныя асобы".
15.00 Навіны.
15.15 Міні-футбол. Рэспубліканскі турнір памяці А. Майскага. Фінал.
15.45 Свет і мы.
16.10 Н. Мардзюкова ў меладраме "Радня".
17.40 Крымінальнае дасье.
18.10 "Сустрэча ў Траецкім".
18.40 "Час мясцовы".
19.10 Планета "АРТ".
19.40 Тэлебарометр.
20.00 Рэзананс.
20.50 Камедыя "Жаніцьба Бальзамінава".
22.15 Спорт-кур'ер.
22.25 "Жулі Ляско". 2-я серыя.
23.55 "Максім Галкін і сябры". Перадача 2-я.

ГРТ

7.40 "Дысней-клуб".
8.05 "Ералаш".
8.15 "Паскораная дапамога".
8.50 "Бібліяманія".
9.00 Навіны.
9.10 "Бесталковыя нататкі".
9.30 "Пакуль усе дома".
10.05 "Самі з вусамі".
10.35 "Клуб падарожнікаў".
11.15 "Ранішняя пошта".
11.50 "З лёгкай парай!".
12.20 Меладрама "Танцпляцоўка". 14.00 Навіны.
14.10 "Місіс Брэдлі. Шарсцяная гадзюка".
15.15 "Дысней-клуб".
15.45 "Ералаш".
15.50 "Жывая прырода".
17.00 Навіны.
17.20 "Спецрэпартаж".
17.35 Драма "Мама".
19.35 Баявік "Гадзіна пік".
21.30 "Часы".
22.50 "Тысячагоддзе".
23.45 Трылер "Год небяспечнага жыцця".

РАСІЯ

7.05 "Тата, мама, я — спартыўная сям'я".
7.50 "Рускае лата".
8.40 ТБ Бінга шоу".
9.15 "Аншлаг".
10.15 "Гарадок".
10.50 "Добрай раніцы, краіна".
11.30 Камедыя "Джокер".
13.00 "Весткі".
13.20 "Дыялогі аб жывёлах".
14.05 "Вакол свету".
14.50 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула-1".
17.15 "Марасейка, 12".
19.00 "Весткі тыдня".
19.55 Меладрама "8 1/2 долараў".
22.00 Драма "Правілы бою".
0.10 Камедыя "Аголеная ў капелюшы".

КУЛЬТУРА

9.05 Мультфільм.
10.10 "Спявае Н. Усенбаева".
10.35 Ток-шоу "Наўздагад".
11.00 "Тым часам".
11.30 Драма "Вольніца".
13.10 "Улада факта".
13.30, 21.00 "Навіны культуры".
13.45 "Магія кіно".
14.00 "Чатырнаццацігадовыя. Народжаныя ў СССР". Дак. фільм.
15.30 "У свеце танца".
17.35 Мультфільм.
18.00 "Зорныя гады "Ленфільма".
18.40 "Карабель дурняў" у садзе "Эрмітаж".
19.20 Драма "Мова сэрца".
19.50 Дзяніс Мацуеў. Перадача 2-я.
20.30 "Смеханастальгія".
21.20 "Асабістыя ўспаміны аб вялікім жыцці".
21.25 Меладрама "Зорка Фрэнкі".
23.00 Мультфільмы для дарослых.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00 Сёння.
7.15 Фільм "Жаночы дзень".
9.00 Сёння.
9.15 "Паляванне на сланоў". 1-я серыя.
9.50 "Вялікі сакрэт для маленькай кампаніі". Праграма Л. Наважонава.
11.25 Фільм "Новыя прыгоды няўлоўных".
13.05 Мультфільм.
13.30 Служба выратавання.
14.00 Прэм'ера НТБ. "Свая гульня".
15.30 Дог-шоу. Я і мой сабака. 16.20 Фільм "Востраў галаварэзаў".
19.00 Надоечы.
20.15 Лялькі.
20.30 Трылер "Сем".
23.05 Часопіс Лігі Чэмпіёнаў.
23.45 Фільм "Рым".

СТБ

6.45 Музканал.
7.15 "У гасцях у Тофіка".
7.30 "Сімпсаны".
8.00 "Гадзіна пік".
9.00 Камедыя "Жандар жэніцца".
11.00 "Няшчасны выпадак".
11.30 "Добры дзень, доктар".
11.45 "Лукіна Вісконці". Дак. фільм.
12.45 Музычна-забаўляльная праграма.
13.20 "Танга над безданню". 2-я серыя.
14.55 Аўтарская праграма К. Ларынай.
15.30 "Кірава, 17".
15.45 "Кінаафіша Мінска".
16.00 "Інспектар Гаджэт".
16.30 "Джын Джын з краіны Пандаленд".
17.00 "Бафі".
18.00 Маст. фільм.
19.30 "168 гадзін Мінска".
20.30 "Мінск на скрыжаванні стагоддзяў".
20.45 Музыка на СТБ.
21.15 Фільм жахаў "Крык-2".
23.50 Начны музканал.
0.20 Музычна-забаўляльная праграма.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі —36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Уладзімір НОВІК.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №5167
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 7.9.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.